

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie
Studijní obor: Geografie a kartografie

Barbora Havlíčková

**VEŘEJNÉ PROSTORY V SUBURBIU:
PŘÍPADOVÁ STUDIE V ZÁZEMÍ PRAHY**

PUBLIC SPACES IN SUBURBIA:
CASE STUDY OF PRAGUE'S HINTERLAND

Bakalářská práce

Praha 2012

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Petra Špačková, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze dne.....

Barbora Havlíčková

Poděkování: Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucí bakalářské práce RNDr. Petře Špačkové, Ph.D. za věnovaný čas, poskytnuté rady, připomínky a dostatečnou trpělivost při vedení mé práce.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zaměřuje na výskyt veřejných prostorů v suburbánních obcích v severovýchodním zázemí Prahy. Hlavním cílem práce je popsat a zhodnotit význam a využití veřejných prostorů specifickou skupinou – žen s dětmi. Výzkum veřejných prostorů vychází z několika předpokladů stanovených v úvodu práce, které jsou srovnávány s poznatky z empirického výzkumu získané kvalitativní metodou. Z výsledků vyplynulo, že veřejné prostory v suburbánních obcích existují a jsou využívány. Významná role se přisuzuje občanským sdružením využívajících veřejné prostory pro společenské akce, které vedou k jejich obnově a umožňují navazovat a prohlubovat kontakty

Klíčová slova: veřejné prostory, ženy s dětmi, využívanost, sociální interakce

Abstract

This thesis focuses on the appearance of public spaces in the suburban communities in northeastern hinterland of Prague. The main objective is to describe and evaluate the importance of public spaces and use a specific group - women with children. Research into public spaces is based on several assumptions made in the introduction, which are compared with findings from empirical research collected qualitative method. The results showed that public spaces in the suburban communities exist and are useful. Important role is attributed to civil society organizations that use public spaces for social events that lead to their recovery and promote the development of social interaction.

Keywords: public spaces, women with children, useful, social interaction

OBSAH

SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK	6
PŘÍLOHY	7
1. ÚVOD.....	8
2. TEORETICKÝ VSTUP	10
2.1 DEFINICE TERMÍNU VEŘEJNÝ PROSTOR	10
2.2 POHLED NA VEŘEJNÉ PROSTORY VE 20. STOLETÍ.....	11
2.3 VEŘEJNÉ PROSTORY A SOCIÁLNÍ INTERAKCE.....	13
2.4 PROCES SUBURBANIZACE	15
2.5 VEŘEJNÉ PROSTORY V SUBURBIU	16
3. METODIKA PRÁCE	19
4. ZHODNOCENÍ VEŘEJNÝCH PROSTORŮ V MIKROREGIONU	22
5. VEŘEJNÉ PROSTORY V OBCI BAŠŤ A MRATÍN.....	28
5.1 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA OBCÍ	28
5.2 POHLED UŽIVATELŮ NA VEŘEJNÉ PROSTORY V OBCÍCH BAŠŤ A MRATÍN	34
5.3 SOCIÁLNÍ FUNKCE VEŘEJNÝCH PROSTORŮ V OBCI BAŠŤ A MRATÍN.....	38
6. ZÁVĚR	42
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	45
ELEKTRONICKÉ ZDROJE.....	48
PŘÍLOHY	49

Seznam obrázků, grafů a tabulek

Obrázky:

Obrázek 1: Vymezení zkoumaného mikroregionu v severovýchodním zázemí Prahy

Obrázek 2: Hřiště na plážový volejbal, Mratín

Obrázek 3: Golfové hřiště, Měšice

Obrázek 4: Rozmístění veřejných prostorů v obci Zeleneč

Obrázek 5: Rozmístění veřejných prostorů v obci Zdiby

Obrázek 6: Rozmístění veřejných prostorů v obci Nová ves

Obrázek 7: Rozmístění veřejných prostorů v obci Svémyslice

Obrázek 8: Rozmístění veřejných prostorů v obci Bašť

Obrázek 9: Rozmístění veřejných prostorů v obci Mratín

Obrázek 10: Mlýn v Mratíně

Obrázek 11: Rybník a jeho okolí v Bašti

Grafy

Graf 1: Celkové zastoupení veřejných prostorů

Graf 2: Podíl sledovaných veřejných prostorů v nové a staré zástavbě

Graf 3: Zastoupení veřejných prostorů v jednotlivých obcích mikroregionu

Graf 4: Populační vývoj obcí Bašť, Mratín mezi lety 2001 - 2011

Graf 5: Vývoj hrubé míry migračního salda v obcích Bašť, Mratín mezi lety 2001 - 2011

Tabulky

Tabulka 1: Vybrané charakteristické údaje respondentek

Tabulka 2: Zhodnocení veřejných prostorů respondentkami v obci

Tabulka 3: Vybraná místa využívaná respondentkami v obci

Tabulka 4: Využívanost veřejného prostoru podle lokality bydliště respondentek

Tabulka 5: Zájem respondentek o navázání kontaktu v obci

Tabulka 6: Počet občanských sdružení v obcích Bašť a Mratín

Přílohy

Příloha 1: Struktura řízeného rozhovory

Příloha 2: Hrubá míra migračního salda, migrační přírůstek v obcích sledovaného mikroregionu v severovýchodní části okresu Praha-východ mezi lety 2001-2011

Příloha 3: Zmapované veřejné prostory za jednotlivé obce ve staré zástavbě, v nové zástavbě a celkem

Příloha 4: Zámecký park v Měšicích

Příloha 5: Tomovy parky, příklady dětských hřišť

Příloha 6: Příklady veřejných prostorů v nové zástavbě

1. ÚVOD

V odborné literatuře jsou většinou veřejné prostory vnímány jako místa, která tvoří podstatnou součást prostředí, ve kterém žijeme, a na nichž se odehrává celá řada aktivit (Nawrath, 2009). Jejich charakter je výsledkem dlouhodobého procesu růstu a proměn měst, na kterém se podílí ekonomické, kulturní, společenské změny (Koutný 2003). Již od vzniku sídel se lidé začali na některých místech shromažďovat a postupně se tak začaly vytvářet různé formy veřejných prostorů. Vznikaly ulice, tržiště, náměstí, parky, které se staly nedílnou součástí každodenního života a plnily řadu funkcí (obchodní, dopravní, společenskou, rekreační apod.) (Koutný 2003)

Tato bakalářská práce sleduje výskyt veřejných prostorů ve specifické části metropolitního regionu - v suburbii. Pro empirický výzkum je vybrán mikroregion nacházející se v severovýchodním zázemí Prahy. Vzhledem k tomu, že se výzkum odehrává v předměstských oblastech Prahy, kam směřují zejména rodiny s dětmi (Puldová, Novák 2008), je výzkum významu a využití veřejných prostorů zaměřen výhradně na tuto specifickou skupinu. Výzkum subúrbánních veřejných prostorů vychází z několika následujících předpokladů:

1. V souvislosti s procesem suburbanizace mnozí upozorňují na to, že rostoucí nekontrolovatelná výstavba rodinných domů v zázemí měst pozapomíná na okolní prostředí a nenabízí žádné možnosti pro trávení volného času (Hnilička 2005, Cílek, Baše 2005, Šilhánková 2007). Na druhou stranu některé empirické studie prokazují, že příchod nových obyvatel, převážně z jádrových částí měst, je impulsem pro celkový rozvoj obcí (Puldová, Ouředníček 2006, Puldová, Novák 2008), což může zahrnovat i výstavbu veřejných prostorů. Výchozím předpokladem práce je tedy to, že veřejné prostory v subúrbánních oblastech existují.
2. Mnozí tvrdí, že lidé nemají zájem veřejné prostory využívat, protože veškeré jejich aktivity se přesouvají do soukromých prostorů (Gehl, Gemzoe 2002, Šilhánková 2007). Potočný (2006) ve své studii poukázal na to, že zájem o veřejné prostory závisí na charakteru lidí, který je v první řadě podmíněn přístupem k jejich bydlení. Vzhledem k tomu, že se výzkum zaměřuje na ženy s dětmi, které tráví většinu času během dne doma, lze očekávat, že veřejné prostory v obcích jsou jimi vyhledávány a využívány. Intenzita využívání veřejných prostorů místními obyvateli je v práci spojována mimo jiné i s fyzickým prostředím, které podle Gehla (2000) může vytvářet podmínky pro jejich rozvoj. Je předpokládáno, že vhodně umístěný prostor s dobrou dostupností v rámci obce, se bude vyznačovat výraznější využitelností.

3. Lze očekávat, že intenzita využívání veřejného prostoru koreluje s možnostmi navázání náhodných kontaktů mezi jeho uživateli. Vyjma fyzické (prostorové) vzdálenosti obyvatel, která je uváděna jako jeden z možných faktorů, omezující sociální interakce, je přisuzován vliv i sociální vzdálenosti obyvatel (Puldová, Novák 2008). Společný životní styl, společné zájmy a hodnoty obyvatel mohou přispět k navazování kontaktů a k integraci nových rezidentů do života obce (Puldová 2006). Některé výzkumy prokazují, že prvotní náhodné kontakty vznikají mezi lidmi se psy (Potočný 2006) a dětmi (Potočný 2006, Špačková, Ouředníček 2011), které tak představují jeden z nejdůležitějších impulsů pro navazování vztahů mezi starousedlíky a novousedlíky. V práci je klíčová role přisuzována přítomnosti dětí, které mohou přispět k navazování kontaktů mezi obyvateli a oživit veřejné prostory. Zvláště pak je význam přikládán občanským sdružením využívající veřejné prostory k nabídce volnočasových aktivit, jejichž pravidelným užíváním se mohou náhodné kontakty přeměňovat na častější setkávání a prohlubovat je. Podnětem pro setkávání obyvatel mohou být také společenské akce, které by měly být sledovanou skupinou vyhledávány.

Podle uvedených předpokladů jsou tak dílčí cíle práce rozděleny do několika částí, od kterých se odvíjí i struktura práce. Prvním cílem práce je na základě přečtené literatury vymezit základní pojmy, definice a nastínit postoje vybraných odborníků na studovanou problematiku veřejných prostorů, ze kterých vycházím v empirické části. Vymezení postupů použitých v empirické části je uvedena v metodické části v kapitole 3. Druhým cílem práce je zmapování veřejných prostorů v části suburbánního zázemí a zhodnocení jejich existence. Posledním cílem práce uvedeným v páté kapitole, je vybrat lokality pro případovou studii, ve kterých je sledován význam a využití veřejných prostorů místními uživateli. Výsledky práce jsou shrnuty a uvedeny v závěru.

2. Teoretický vstup

V teoretické části se práce nejprve zaměřuje na definici veřejného prostoru. Dále je uveden význam a vývoj veřejných prostorů v průběhu 20. století z pohledu několika vybraných odborníků, kteří se věnují problematice veřejného prostoru a životu ve městě. Poté se teoretická část zaměřuje na sociální funkci veřejných prostorů. Vzhledem k tomu, že výzkum práce je zaměřen na předměstské oblasti, je věnována krátká část vymezení procesu suburbanizace, jejím důsledkům a vlivu rostoucí výstavby na tvorbu a využívání veřejných prostorů.

2.1 Definice termínu veřejný prostor

Určit univerzálně platnou definici veřejného prostoru je velmi obtížné. Melik (2008) upozorňuje na to, že existuje několik mnohdy i protichůdných významů tohoto pojmu. Podle nich člení definice na ty, které posuzují veřejné prostory z prostorového hlediska a na ty, které upřednostňují jejich sociální podstatu. V prvním případě jde především o fyzický vzhled prostorů a jejich vybavení. Z pohledu architektů a urbanistů je pojem veřejný prostor většinou chápán ve smyslu jakéhokoli prostoru, který není součástí soukromé sféry života (Šilhánková 2003a). Jako příklad tohoto pojetí se uvádí definice § 34 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, který říká: *„Veřejným prostranstvím jsou všechny ulice, chodníky, náměstí, tržiště, parky, veřejná zeleň, další prostory přístupné každému bez omezení, tj. sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru.“* (Šilhánková 2003a, str. 9)

Druhé pojetí veřejných prostorů vyzdvihuje jejich sociální dimenzi (Melik 2008). Podle této koncepce je k veřejným prostorům přistupováno jako k *„obývacím pokojům města“*, která zprostředkovávají setkávání mezi jejich uživateli a vytváří příhodné podmínky pro život (Gehl 2000, Šilhánková 2003b). Sleduje se nejen to, jak prostor vypadá, ale hlavním kritériem je k jakým aktivitám prostor slouží. Prostorové i společenské pojetí rozlišuje ve své studii např. Šilhánková (2003a) a uvádí definici, která zní: *„Veřejné prostory jsou všechny nezastavěné prostory ve městě, které jsou volně (bezplatně) přístupné všem obyvatelům a návštěvníkům města, buď nepřetržitě, nebo s časovým omezením (např. parky zavírané na noc). Základní charakteristikou veřejného prostoru je jeho obyvatelnost spojená s užitností pro obyvatele, tj. musí sloužit obyvatelům města k provozování nejrůznějších činností pohybových (chůze, jízda na kole) a pobytových (sezení, hry).“* (Šilhánková 2003a, str. 9)

Podle Čermákové (2009) je charakter veřejného prostoru a jeho definice určena mimo jiné podle toho, k jakým účelům byl vytvořen. Krykorková (2008) tvrdí, že problematika veřejného prostoru a jeho charakteristik, by neměla být opomíjena a mělo se k němu

přístupovat komplexně. Chápe veřejný prostor jako fenomén, který se promítá do mnoha vědních oblastí, plní řadu funkcí a stává se tak nepostradatelným pro běžný život. Důležité jsou nejen jeho kulturní, společenské, prostorové charakteristiky, ale i to, jak místo působí na uživatele, jaké na něm zanechává dojmy, zážitky atd. (Krykorková 2009). Na základě jeho charakteru si uživatelé vytváří vztah k danému místu, ve kterém zůstávají a rádi se do něho vrací (Koutný 2003, Krykorková 2008).

Na základě kritéria vlastnictví lze rozlišit další typy prostorů. Vedle ryze veřejných prostorů existují ještě prostory poloveřejné, polosoukromé a soukromé (Ambrožová 2010). Ve všech těchto prostorech může docházet k venkovním aktivitám, a lidé se zde, i když na základě určitého omezení mohou setkávat (Gehl 2000, Ambrožová 2010). Vymezením těchto prostorů se věnuje například ve své studii Čermáková (2009). Jako protipól veřejného prostoru uvádí soukromé prostory, jež představuje jako: „*prostory nepřístupné pro veřejnost, které jsou v privátním vlastnictví jednotlivců či skupin*“ (Čermáková 2009, str. 15). Do tohoto typu prostor tak zařazuje zahradu rodinných domů, balkon, dvory u obytných domů a soukromé parcely. Dále vyděluje polosoukromé prostory, mezi které zahrnuje v první řadě území poblíž obytných komplexů, která jsou ve společném vlastnictví a využívání. Patří sem například předzahrádky obytných domů. Nakonec uvádí prostory poloveřejné. Jde ale rovněž o místa, která mají soukromého vlastníka, a přesto jsou s jistým omezením (především časovým a ekonomickým) veřejností využívány. Patří sem tedy také terasy kaváren, restaurací atd. (Čermáková 2009). Jak uvádí Gehl (2000) škála mezi soukromým a veřejným prostorem může být více i méně diferenciovaná, než jak je uvedeno. Prostory, které jsou v této práci zahrnuty mezi veřejné, jsou vymezeny v metodické části (kapitola 3).

2.2 Pohled na veřejné prostory ve 20. století

K významným autorům, kteří se (mimo jiné) zabývají problematikou veřejných prostorů, jejich využíváním a životem ve městě, je možné zařadit jména jako: Jane Jacobs (1975¹), Jan Gehl (2000²), z českých zástupců pak Vladimíra Šilhánková (2003a), Jan Koutný (2004) či Jiří Musil (1971). Tito autoři se shodují na tom, že společenské, sociokulturní, ekonomické a technologické změny, které nastaly zejména v průběhu 19. a 20. století, výrazně změnily přístup k plánování měst a ovlivnily jejich současnou podobu. Řada těchto změn se začala promítat do oblasti architektury a urbanismu především od 30. let. 20. století a začala výrazně měnit kvalitu urbánního prostředí (Koutný 2004).

---

¹ 1. vydání v roce 1961

² 1. vydání v roce 1971

Důsledky tohoto tzv. funkcionalistického plánování začaly být hodnoceny v průběhu 60. let, kdy se začaly projevovat jeho zřejmé nedostatky, které způsobovaly značné narušení městského prostředí ve všech jeho aspektech: sociálních, ekonomických, ekologických, kulturních i architektonických (Ambrožová 2010).

Jedna z prvních, kdo začal upozorňovat na negativní následky funkcionalistického plánování, byla americká urbanistka Jane Jacobsová, ve svém díle *Smrt a život amerických velkoměst* (1975). Později se k zásadním dílům věnovaným problematice života v městském prostředí mimo jiné zařadila i studie dánského architekta Jana Gehla *Život mezi budovami* (2000). Na poznatky autorů ze západu navazovala řada českých odborníků věnující se veřejným prostorům. K zástupcům patří například urbanistka Vladimíra Šilhánková (2003).

Uvedení autoři souhrnně upozorňují zejména na rozvoj lékařských poznatků, který podnítil snahy urbanistů o zlepšení životních podmínek bydlení, což vedlo k formulaci nových požadavků na vzdušné, větratelné, světlé obydlí s přístupem na otevřené prostranství. Hlavní vlna kritiky se týká zejména funkčního zónování a rozptýlení domů, které vedlo k oddělení oblastí určených pro bydlení a práci a mělo za následek rozdělení lidí i jejich aktivit (Jacobsová 1975, Gehl 2000). Vznikaly tak rozsáhlé monotónní čtvrtě, tvořené individuálními domy orientovanými ke slunci. Tím se odvracela pozornost od dění v ulicích a dalších veřejných prostorů (Musil 1971).

Podle Jacobsovás (1975) tento přístup k plánování měst zapříčinil odchod obyvatelů z některých veřejných prostorů (např. z městských parků, ulic, hřišť) a značně se podílel na jejich devastaci. Upozorňuje na rozlehlé volné plochy mezi domy, které zely prázdnotou, což vedlo ke zvýšení kriminality a nebezpečnosti těchto míst. Jacobsová (1975) ve své knize upozorňuje na důležitost vzájemné důvěry lidí obývajících společný prostor, která vzniká teprve časem a z mnoha náhodných veřejných kontaktů. Vyzdvihuje důležitost vitality a rozmanitosti veřejného prostoru, které láká co nejširší spektrum uživatelů, čímž by mělo být zajištěno, že prostor bude využíván v průběhu celého dne a ne jen v určitých hodinách (Jacobsová 1975).

Gehl (2000) ve své studii *Život mezi budovami* kritizuje rozvíjení materiálně – funkčních aspektů měst, které způsobilo i zanedbávání sociálního prostředí městských sousedství a bylo následkem ztráty veřejných prostorů jako míst setkávání. Zejména rozvoj dopravy a komunikací zabíralo stále více ploch určených pro pěší provoz a postupně z nich chodce vytlačoval, což vedlo k neobyvatelnosti těchto prostorů a redukci pobytu pouze pro případ nutnosti (Gehl 2000, Šilhánková 2003). Někteří upozorňují na to, že ztráta veřejných míst vede nejen k vymizení veřejného života, ale mohla vést až k sociální deprivaci

(Jacobsová 1975, Gehl, Gemzoe 2002, Šilhánková 2003). Gordon Cullene (1961, cit. v Gehl 2000, str. 48) zavedl termín „plánování pouště“, kterým popisuje důsledky funkcionalistického urbanismu.

V posledních letech 20. století v souvislosti se společenským a politickým uvolněním, se začínaly projevovat nové trendy ve společnosti, které začaly měnit téměř všechny aspekty života (Koutný 2003). K těmto trendům se zařazuje mimo jiné rozvoj nových technologií, který redukoval pracovní zatíženost a vedl ke zvýšení volného času. Začalo se projevovat odlišné smýšlení lidí na život, mění se jejich žebříčky hodnot, mají více sociálních potřeb, chtějí více cestovat, mění se model rodiny atd. Postupně se změnil životní styl obyvatel, který se podepsal i na změnách ve způsobu trávení volného času, navazování vztahů, formulace nových požadavků na zlepšení materiálních podmínek, zejména pro chodce, cyklisty, lepší možnosti pro starší lidi a obecně lepší společenské a rekreační funkce (Gehl 2000, Koutný 2003).

Vzhledem k tomu, že byla Česká republika (respektive Československo) součástí východního komunistického bloku, se problematika veřejných prostorů dostala do popředí zájmu zhruba od 90. let 20. století, kdy v mnoha oblastech začalo docházet k jejich rehabilitaci a oživení (Šilhánková 2003b). V posledních letech si lidé začínají uvědomovat, že nejen samotná bytová jednotka, ale i okolní prostředí, ve kterém se nachází spoluvytváří kvalitní místo pro život (Temelová 2008). Shromažďuje se řada informací, inspirací a nových metod, zaměřených na tvorbu nových nebo revitalizaci stávajících veřejných prostorů (Nawrath 2008). Vznikají nové koncepce, aktivity a hnutí, které se snaží o obnovu, regeneraci a znovuoživení veřejných prostorů. Začíná růst zájem o kulturní a společenské využití (Koutný 2003).

2.3 Veřejné prostory a sociální interakce

Řada odborníků akcentuje sociální roli veřejných prostorů, neboť se domnívají, že mohou značně dopomoci k navazování kontaktů a následně přispět k celkové soudržnosti místní komunity (Musil 1971, Gehl 2000, Šilhánková 2007). Podle Gehla (2000) vznik a vývoj těchto sociálních interakcí může být značně podporován charakterem fyzického prostředí, které ovlivňuje typ aktivit v nich odehrávaných. Tyto venkovní aktivity dělí do tří skupin: nezbytné aktivity (například chození do školy, práce, nakupování, čekání na autobus nebo na někoho), volitelné aktivity (například procházky na čerstvém vzduchu, postávání a pozorování okolního života, sezení a slunění) a nakonec společenské aktivity (například hrající si děti, zdravení, konverzace, veřejné aktivity různého druhu či pasivní pozorování a poslouchání jiných lidí). Největší význam přikládá poslednímu typu aktivit, které se objevují

spontánně, na základě pohybu a pobytu lidí na stejných místech a umožňuje vznik pasivních kontaktů (pouhé pozorování či poslouchání jiných lidí). Tyto kontakty podle něj mohou přerůstat v intenzivnější formy interakcí mezi neznámými lidmi a to: náhodné kontakty, známosti, přátelství a těsná přátelství. Shrnuje, že čím více aktivit prostor umožňuje, tím více je přitažlivý, více lidí ho využívá a tím umožňuje více kontaktu. Zastává názor, že vzhled fyzického prostředí nemá přímý vliv na kvalitu, obsah a intenzitu společenských kontaktů, ale může podpořit jejich tvorbu. Uvádí pět různých charakteristik fyzického prostředí, které mohou ovlivňovat podmínky pro setkávání, pozorování, poslouchání jiných lidí a mohou tak podporovat či potlačovat kontakty. Zatímco na jedné straně zdi, velké vzdálenosti, velké rychlosti, mnoho úrovní, orientace zády k sobě, přispívají spíše k izolaci, opačné možnosti, jako jsou krátké vzdálenosti, malé rychlosti, jedna úroveň, orientace tváří v tvář, mohou vytvořit předpoklad pro vznik sociálních vazeb. Podle Musila (1971) charakter fyzického prostředí (především vzájemná poloha domů a ulic) vytváří příležitosti k častějším náhodným kontaktům obyvatel, které v sousedství mohou přerůst v hlubší přátelské vazby. Myšlenkou, že fyzické prostředí působí na chování lidí, se zabývá například i socioložka Lyn Lofland (1998, cit. v Teplá 2007). Na rozdíl od Gehla (2000) předpokládá, že ovlivňuje nejen četnost a kvalitu interakcí, komunikaci různých sociálních skupin, ale i obsah jejich komunikace. Transformace a zlepšení fyzického vzhledu veřejných prostorů navrací do nich život. Opět se objevují karnevaly, festivaly, poutě, trhy a další různé společenské akce, zvyšují atraktivitu lokality nebo celého města a mohou výrazně napomoci navazování společenských vztahů a přilákání návštěvníků i mimo místa bydliště (Čermáková 2009).

Zatímco ve funkcionalistickém období byl kritizován špatný urbanismus (Jacobs 1975), jako jeden z faktorů omezujících využívání veřejného prostoru, v současné době se poukazuje na rozvoj moderních technologických prostředků, které paralyzují využívání veřejných prostorů a vznik sociálních kontaktů na nich (Gehl, Gemzoe 2002). Přímé setkávání v prostorech je nahrazeno nepřímou komunikací, a aktivní účast postupně přechází v pouhé pasivní sledování (Gehl, Gemzoe 2002). Jako jeden z faktorů vedoucích k nezájmu o veřejný prostor je podle některých přesun lidí a jejich aktivit do soukromé sféry (Gehl 2000). V některých zdrojích se lze dočíst, že stále více veřejných zón je v současnosti nahrazováno soukromými prostory, do nichž se přesouvá veškeré dění a tedy i vznik sociálních interakcí (Šilhánková 2007, Nawrath 2008, Erbel 2010). Jak uvádí Gehl, Gemzoe (2002) *„Stále větší část každodenního života lidí se odehrává v soukromé sféře, v soukromých domovech, u soukromých počítačů, v soukromých autech, na soukromých pracovištích, v silně kontrolovaných nákupních centrech.“* (Gehl, Gemzoe 2002, str. 20). Podobně Nawrath (2008) připouští, že veřejné prostory už nejsou jediným místem, kde lidé mohou trávit volný čas. Rozvíjející se privatizace a komercializace způsobuje přesun

obyvatel a jejich aktivit do soukromých a dalších prostorů, jejichž využití je pro veřejnost určitým způsobem omezeno. Erbel (2010) upozorňuje na stávající hrozbu, kterou přináší přesun veškerých aktivit do míst nákupních center (tzv. „kvaziveřejných prostorů“). Podle něj není problémem vznik těchto pseudo-veřejných prostorů, ale to, že volně přístupné plochy bez omezení zcela nahrazují. Řada autorů upozorňuje na to, že pro soudržnost komunity je potřeba najít vyvážený vztah mezi soukromým a veřejným sektorem (Musil 1971, Cílek, Baše 2005, Šilhánková 2007).

2.4 Proces suburbanizace

Proces suburbanizace a jeho důsledky jsou v současnosti fenoménem, jemuž se věnuje řada odborníků (Sýkora 2002, Ouředníček 2003). Ouředníček (2002) uvádí, že jednotliví autoři vnímají obsah suburbanizace diferencovaně. Zatímco geografové sledují zejména změny v prostorovém uspořádání sídel, sociologové se zaměřují na změny ve struktuře společnosti a ve způsobu života. Při propojení obou pohledů lze na suburbanizaci nahlížet jako na změny v sociálně prostorovém uspořádání společnosti. Ve většině prací je suburbanizace vnímána jako součást procesu vývoje měst, tj. procesu urbanizace (Ouředníček 2002). Obecně je chápána jako prostorové rozšiřování měst do okolní krajiny (Sýkora 2002, Hnilička 2005).

Přestože suburbanizace v českých podmínkách zatím nedosahuje rozměrů srovnatelných s městy západní Evropy a USA, je potřeba se procesu věnovat hned od počátku a omezit tak negativní projevy, které mohou být jen obtížně vratné (Sýkora 2002). Podmínky pro rozvoj zejména rezidenční suburbanizace se na našem území vytvořily až ve 2. polovině 90. let 20. století. Galčanová a Vacková (2008) spojují rozvoj suburbánních rezidenčních zón s tranzitivními procesy, které se odehrály zejména v politické, sociální a ekonomické sféře. Po dlouhé době, kdy bylo vše, tedy i bydlení, podmiňováno centrálnímu plánování přichází mohutný rozvoj výstavby individuálních domů. Rostoucí příjmy a vyšší dostupnost hypoték umožňují pořídit si vlastní dům i lidem ze střední sociální vrstvy. Posílením této vrstvy dochází k vyšší poptávce a výstavba v předměstských oblastech nabírá na intenzitě (Sýkora 2003, Šilhánková 2007).

Suburbanizace je v současnosti zejména v USA spojována s mnoha negativními projevy, jak v oblasti sociální, ekonomické, tak i ekologické (Sýkora 2002). Suburbánní zóny se vyznačují vyššími nároky na spotřebu energií, náklady na výstavbu technické infrastruktury a občanské vybavenosti (Sýkora 2002). Mnoho autorů poukazuje na přeměnu fyzického i sociálního prostředí měst, které suburbánní vývoj přináší (Ouředníček, Temelová 2008). Z pohledu změn využívání krajiny řada autorů upozorňuje na nežádoucí

environmentální dopady způsobené rostoucí výstavbou a dopravním přetížením. Původně zemědělskou a lesnickou půdu postupně nahrazují plochy určené pro bydlení a komerční účely (Pucher 2002). Řada odborníků upozorňuje, kromě proměny krajinného rázu obcí, i na změny prostorového uspořádání celého města. Hlavním rysem suburbánních zón se stává nízká hustota osídlení a rozptýlená zástavba (Jackson 2002, Pucher 2002, Sýkora 2002, Cílek, Baše 2005, Hnilička 2005). Zvláště pak nekontrolovatelné rozpínání, označované v některé literatuře jako *urban sprawl*, má za následek mnoho negativních dopadů (Jackson 2002). V českém překladu se můžeme setkat s pojmem sídelní kaše (Hnilička 2005). Jedním z důsledků rozptýlené chaotické výstavby domů a bytů je segregace určité vrstvy obyvatelstva, která umocňuje jak prostorovou, tak sociální separaci a rozpad sociálního kapitálu (Sýkora 2002).

Dopady na sociální prostředí spojují někteří autoři se ztrátou sociální soudržnosti (Sýkora 2002, 2003, Šilhánková 2007). Sýkora (2003, str. 227) uvádí, že: „*suburbanizace přispívá k posilování individualizace, ztrátě sociální soudržnosti, oslabování sociálního kapitálu a občanské společnosti*“. Na ztrátu sociálního kapitálu upozorňuje i Robert Putnam (2000), který patří k hlavním kritikům amerických suburbií. Důvodem je podle něj hlavně jejich velká sociální homogenita a stále více času stráveného v soukromé sféře. Lidé z předměstí musí téměř neustále dojíždět mezi prací, domovem a nákupním centrem a nemají tak čas na jiné zájmy. Zatímco typickým znakem amerického předměstí se stávají kolonie rodinných domků většinou vyrostlé na zelené louce s pravidelným šachovnicovým půdorysem, v našich podmínkách výstavba probíhá v již existující zástavbě (Sýkora 2002). Z toho důvodu u nás nedochází k tak velké sociální homogenizaci, ale naopak noví rezidenti se sžívají nejen mezi sebou, ale i s původními obyvateli, což přispívá spíše k heterogenitě prostředí (Galčanová, Vacková 2008).

2.5 Veřejné prostory v suburbiu

Uvedení autoři v předchozí kapitole s rozvojem suburbanizace z velké části poukazují spíše na její negativní dopady, se kterými spojují mimo jiné i zbytečnou ztrátu půd, nedostatečnou nabídku zelených ploch, parků a dalších veřejných prostorů. (Hnilička 2005, Cílek, Baše 2005, Šilhánková 2007). Poukazují na to, že v průběhu výstavby nových rodinných domů se nebere ohled na sociální a většinou ani na přírodní aspekty sídla. Nové lokality vznikají nekontrolovatelně bez funkční návaznosti na starou zástavbu a bez jakéhokoli respektu k venkovnímu okolí a zástavby jako celku (Hnilička 2005). Často se ve vybraných zdrojích lze dočíst, že moderní suburbia jsou tvořena pouze ze soukromých prostorů (řadou rodinných domků ohraničených ploty), propojených místními komunikacemi využívané jen pro automobilový provoz. V této podobě pak nelákají k vycházkám, dětským

hrám, rozhovorům či dalším volitelným aktivitám (Cílek, Baše 2005, Mocová 2007). Možnosti pro setkávání a komunikaci jsou podle jejich tvrzení minimální. Z toho pak vyvozují závěry, že lidé vedle sebe žijí jako cizinci, případně se mezi nimi vytváří pouze nutné vztahy sousedského nebo pracovního charakteru (Baše 2005 Šilhánková 2007). Rostoucí intenzita výstavby je způsobena zejména rozvojem dopravy a komunikací, které přinesly vyšší dostupnost relativně levnějších pozemků v okolí měst, a které se tak staly lákadlem zejména pro vlastníky, investory a developery (Hnilička 2005, Šilhánková 2007). Individuální výstavba honosných domů ve stylu podnikatelského baroka a developerská výstavba tzv. katalogových domů narušuje krajinu. Vznikají monotónní oblasti s nízkou hustotou zástavby určené pouze pro bydlení bez možností trávení volného času (Sýkora 2002, Hnilička 2005). Podle Hniličky (2005) mizí vztah obyvatel k danému místu a dochází ke ztrátě identity, protože nízká hustota zástavby způsobuje rozdělení lidí a jejich aktivit v prostoru i čase. Tím se redukuje veřejný život v suburbánních zónách na minimum. Hlavní problém vidí v tom, že řada lidí se stěhuje za lepším prostředím, ale neuvědomují si, že nekontrolovatelná chaotická suburbánní výstavba může velmi změnit charakter zvoleného místa a z původně vysněného bydlení může vzniknout i velmi špatné místo.

Zejména stálá závislost suburbánních lokalit v některých oblastech služeb na jádrové oblasti způsobuje, že stále více volného času lidé tráví dojížděním ve svých autech, většinu volnočasových aktivit realizují mimo svá bydliště, což vede ke ztrátě sociálního kapitálu a předměstské oblasti tak fungují pouze jako noclehárna (Putnam 2000, Sýkora 2002, Cílek, Baše 2005). Na druhou stranu díky vyšší mobilitě se lidé odprošťují od prostorové vázanosti a umožňuje vytvářet sociální sítě na velké vzdálenosti (Potočný 2006, Špačková, Ouředníček 2011). Lidé si mohou sami vybírat, s kým, jak a kde budou trávit volný čas. Tento rozvoj přispěl nejen ke vzniku nových typů komunikace, ale i vzniku společenských vazeb mimo místa bydliště (Puldová 2006). Potočný (2006) vnímá rostoucí mobilitu především jako příčinu prostorové segregace, která redukuje mezilidské kontakty a může se stát znakem sociální deprivace. Jedním z hlavních komunikačních prostředků se stává internet, který se stal součástí života téměř každého jedince (Susová 2009). Podle Susové (2009) je to nejjednodušší prostředek usnadňující komunikaci a navazování mezilidských kontaktů, které později mohou být následovány přímým kontaktem. Navíc umožňují získ různých informací, umožňují řešit společné problémy, snadnou domluvu atd.

Z řad empirických výzkumů bylo prokázáno, že negativní projevy zmiňované v souvislosti s procesem suburbanizace v zázemí českých měst jsou často nadhodnocené (Špačková, Ouředníček 2011). Na rozdíl od výše uvedených negativních poznatků výzkumy fyzického prostředí v lokalitách suburbánní výstavby prokázaly existenci veřejných prostorů (Ouředníček, Temelová 2008, Vyhnánková 2009). Temelová a Ouředníček (2008) navíc

ukazují, že v případě českých suburbií, která většinou nevznikají na zelené louce, ale jsou součástí již stávající obce, není nutné v nových lokalitách vybudovat nové prostory. V případě menších rezidenčních lokalit může postačit rekonstrukce či rozšíření existujících prostorů původní zástavby. Zároveň se tím vytvoří vhodné prostory pro vzájemné setkávání starousedlíků a novousedlíků, které mohou podnítit jejich sbližování a budování sociální soudržnosti.

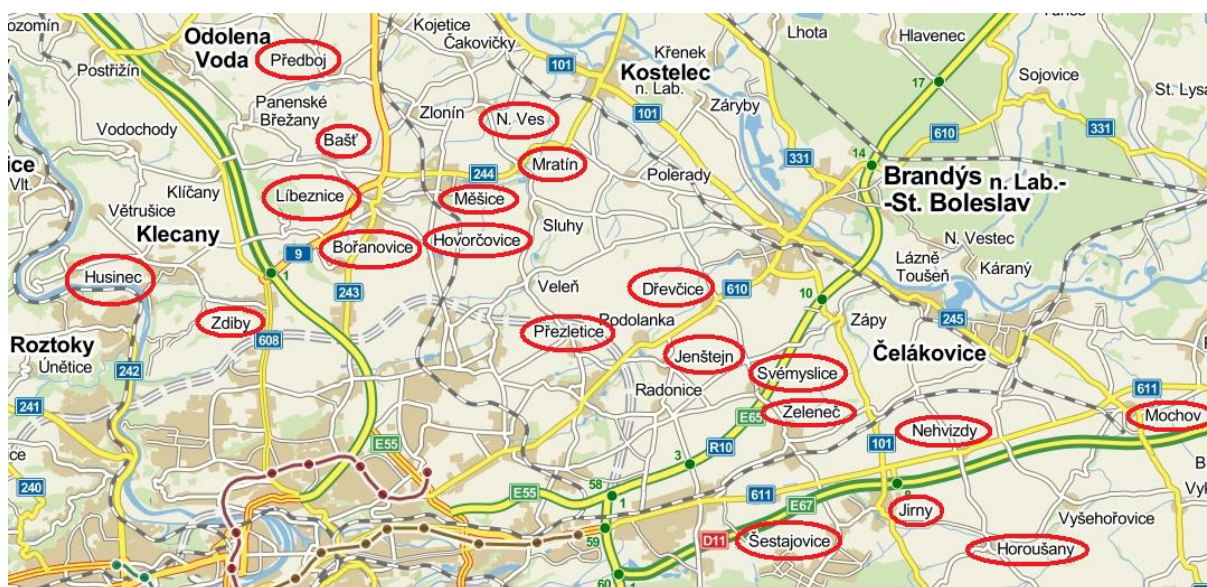
Galčanová a Vacková (2008) uvádí, že fyzická blízkost obyvatel v menších venkovských oblastech umožňuje vznik heterogenních sociálních vazeb různého charakteru a podporuje jejich intenzitu. Na druhou stranu někteří zdůrazňují sociální blízkost jako jeden z aspektů hrající klíčovou roli pro tvorbu sociálních interakcí (Puldová, Novák 2008). Trvalejší vztahy tak vznikají snáze v sociálně homogenním prostředí, které představují lidé s podobným sociálním, ekonomickým a demografickým statutem (Musil 1971, Puldová 2006). Jsou to lidé, kteří sdílí společné zájmy, hodnoty, problémy, obdobný životní styl a mohou umožnit snadnější vznik sociálních interakcí. Společné zájmy se stávají výrazným impulsem pro vznik různých občanských sdružení, organizací, sportovních klubů, které dávají podněty k pravidelnějšímu setkávání, jenž umožňuje navazovat a utužovat vzniklé vztahy (Puldová, Novák 2008). Potočný (2006) vnímá venčení psů a přítomnost dětí jako jeden z nejjednodušších spouštěcích mechanismů pro rozvoj sociálních vazeb. Důležitou úlohu dětských aktivit pro sociální interakce v lokalitě potvrzuje například i výzkum Galčanová a Vacková (2008) nebo Špačková a Ouředníček (2011). Upozorňují nejen na běžné setkávání, ale ukazují i na rostoucí zájem o společenské akce nebo jiné dobrovolné společné aktivity, které podporují veřejný život a sociální vazby mezi starousedlíky a novousedlíky (Špačková, Ouředníček 2011). Mimo jiné závisí i na charakteru lidí, zda mají zájem o rozvinutí náhodných kontaktů. Potočný (2006) podle přístupu nových rezidentů k bydlišti rozlišuje dvě různorodé skupiny obyvatel, mezi nimiž existuje široké spektrum přechodných stavů. Podle něj na jedné straně přicházejí obyvatelé, kteří se v novém bydlišti chtějí usadit a chtějí v něm strávit zbytek života. V případě druhém považují své nové bydliště pouze za přechodné, ve kterém nemají potřebu budovat sousedské vztahy (Potočný 2006). Docházejí k závěru, že lidé si v současnosti více než samotné bytové jednotky uvědomují důležitost okolního prostředí, které vytváří kvalitní bydlení (Potočný 2006, Temelová 2008).

3. Metodika práce

Získání empirických dat a jejich následná analýza v této práci vycházela z metod kvalitativního výzkumu. Nejdříve byla na základě terénního šetření zjišťována existence veřejných prostorů ve vybraných obcích v zázemí Prahy. Po celkovém zhodnocení byla zaměřena pozornost podrobněji na význam a využití veřejných prostorů ve dvou vybraných obcích, kde bylo využito metod nezúčastněného pozorování a řízeného rozhovoru, které umožňují získat hlubší pohled na danou problematiku. Výzkum výskytu veřejných prostorů a následné rozhovory byly prováděny v průběhu srpna a října roku 2011.

Existence veřejného prostoru byla zjišťována v obcích Středočeského kraje, situovaných v severní části okresu Praha-východ, které byly, stejně jako okolní oblasti v zázemí hlavního města Prahy zasaženy procesem suburbanizace a prošly v posledních letech dynamickou změnou. Z této oblasti bylo vybráno 20 obcí (obrázek 1), které zaznamenaly za posledních deset let (tedy mezi lety 2001 až 2011) nejvyšší míru migračního salda (příloha 2). V těchto oblastech je předpokládán nejvýznamnější rozvoj rezidenční výstavby, a tedy i zlepšení občanské vybavenosti a oživení veřejného života (Puldrová, Novák 2008), proto byly vybrány pro mapování veřejných prostorů.

Obrázek 1: Vymezení zkoumaného mikroregionu v severovýchodním zázemí Prahy

Zdroj: mapy.cz, upraveno

Vzhledem k tomu, že v českých podmínkách výstavba nových suburbií probíhá v návaznosti na již existující zástavbu (Ouředníček, Temelová 2008), byla sledována existence veřejných prostorů ve staré zástavbě i v nové zástavbě zvlášť. Po vzoru

Vyhnánkové (2009), která se zabývala veřejnými prostory v rezidenčních lokalitách v Praze, jsou evidovány pouze pobytové veřejné prostory rozdělené do čtyř skupin: dětské hřiště, sportoviště, veřejná zeleň a posezení.

V průběhu mapování veřejných prostorů byly zjištěny i některé pobytové prostory, které nebyly ryze veřejné, ale umožňovaly s určitým omezením se lidem setkávat a navazovat kontakty, proto byly zařazeny do výzkumu. V případě dětských hřišť se sledovala pouze ta, která byla volně přístupná všem. V obcích se nacházela i další dětská hřiště, spadající pod správu školek a škol, určena výhradně jejím členům, proto nebyla do výzkumu začleněna. U sportovišť se zaznamenávalo do tabulky každé hřiště či herní plocha umožňující sportovní aktivity jednotlivě. Vstup do některých sportovních hřišť byl podmíněn poplatkem, případně i rezervací. Návštěva takových míst vyžaduje již určitý stupeň známosti mezi uživateli. Přesto lze předpokládat, že se využíváním těchto prostorů vytváří příhodné příležitosti k tvorbě sociálních vazeb mezi známými i neznámými lidmi a vede k utužování jejich sociálních vazeb. Proto byla jejich existence během výzkumu začleněna mezi veřejné prostory. Do kategorie veřejné zeleně byly zahrnuty parky, aleje, travnaté a další přírodní plochy, nacházející se v intravilánu obce, které byly volně přístupné a umožňovaly obyvatelům v nich trávit volný čas. Poslední skupinu představovaly veřejné prostory nabízející možnosti posezení. Zaznamenávala se pouze místa s přítomností více laviček u sebe, vytvořené výhradně pro aktivity sezení bez dalších herních prvků. Obdobně jako u kategorie sportovišť, se i tato skupina rozšířila o prostory poloveřejné: venkovní zahrádky restaurací a hospůdek, které obyvatelům také nabízejí (i když s určitým omezením) možnosti ke scházení se a navazování sociálních kontaktů. Při porovnání zkoumaných kategorií veřejných prostorů se přítomnost sportovišť a možnosti posezení (zařazením těchto polosoukromých prostorů do nich) může být mírně nadhodnocen, ale na druhou stranu jejich zařazením se ukazuje rozmanitost možných volnočasových aktivit v obci.

Po celkovém zhodnocení následoval podrobnější průzkum významu a využití veřejných prostorů, jenž byl realizován ve dvou zvolených lokalitách, a to v obci Bašť a Mratín. Jejich výběr je zvolen záměrně, na základě tří charakteristik (uvedených v kapitole 5.1.) Využívanost veřejných prostorů a jejich význam pro místní uživatele byl zkoumán metodou standardizovaného řízeného rozhovoru. Respondenti byli vybíráni náhodně, přímo ve veřejných prostorech dané obce. Vzhledem k tomu, že se výzkum zaměřuje na rodiny s dětmi, byla oslokována pouze tato specifická skupina – ženy s dětmi. Dotazovány byly místní ženy, popřípadě byl rozhovor uskutečněn s ženami, které nebyly místní, ale jsou častými návštěvníky obce, ve které využívají veřejné prostory a mohly tak být dobrými informátory.

Rozhovor obsahoval sedm základních otevřených otázek, které byly dále členěny. V průběhu některých rozhovorů byly použity navíc další individuální dotazy, které vyplynuly

ze směřování probíhajícího rozhovoru. Otázky byly sestaveny tak, aby na sebe navazovaly a postupně umožnily získat odpovědi na výzkumné předpoklady, které byly stanoveny v úvodu práce. Nejprve se zaměřovaly na celkové subjektivní zhodnocení veřejných prostorů v obci. Dále bylo zjišťováno, jaké veřejné prostory využívají a jaké aktivity v nich nejčastěji praktikují. Sledovala se i poloha veřejných prostorů v rámci obce, tedy jak respondentky vnímaly jejich rozmístění a zda pro ně byly dobře dostupné. Následně byla zkoumána sociální funkce veřejných prostorů a jejich využití pro společenské akce. V průběhu šetření byla formulace některých otázek - vzhledem ke zjištěným poznatkům, získaných z prvních rozhovorů a pro lepší porozumění respondentů - nepatrně pozměněna. Základní struktura vedeného rozhovoru byla uvedena v příloze 1.

V obci Mratín bylo celkem osloveno 18 žen, z nichž 15 poskytlo rozhovor. V obci Bašť bylo pro získání 15 rozhovorů osloveno 21 žen. Tento počet postačil k získání celkové představy, týkající se studované problematiky místních veřejných prostorů. Nejčastější důvod odmítnutí rozhovoru byl ten, že dotazované nepocházely z dané oblasti, ale byly v obci pouze náhodně na návštěvě u příbuzných či přátel, popřípadě za účelem návštěvy místní restaurace. Podrobnější charakteristiku respondentek ukazuje tabulka 1. Výsledky významu a využití veřejných prostorů, byly dokládány citacemi z rozhovorů, případně vlastními poznatky z pozorování.

Tabulka 1: Vybrané charakteristické údaje respondentek

charakteristika respondentek	Bašť	Mratín	celkem
počet respondentek ze staré zástavby	3	5	8
počet respondentek z nové zástavby	10	9	19
počet respondentek, které nebyly místní	2	1	3
počet respondentek s kočárkem	4	1	5
počet respondentek se staršími dětmi*	4	1	5

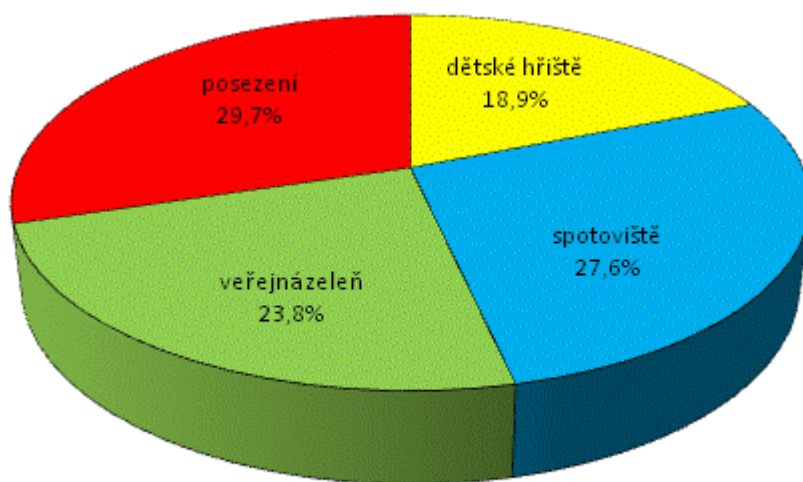
Zdroj: vlastní šetření

* Poznámka: respondentky se staršími dětmi: alespoň jedno z dětí bylo starší 8 let

4. Zhodnocení veřejných prostorů v mikroregionu

Zvolený mikroregion, ve kterém proběhlo mapování veřejných prostorů, se nachází ve Středočeském kraji v severní části okresu Praha – východ. Zahrnuje obce, které spadají do obce s rozšířenou působností Brandýs nad Labem, obklopující severovýchodní část hlavního města (obrázek 1, s. 18). I když se severní oblast v porovnání s jižním zázemím Prahy vyznačuje nižší intenzitou suburbaní výstavby, je i tato oblast značně ovlivněna. Postup při výběru těchto obcí a vymezení jednotlivých kategorií veřejného prostoru jsou uvedeny v metodické části (kapitola 3).

Graf 1: Relativní zastoupení zmapovaných veřejných prostorů ve sledovaném mikroregionu

Zdroj: vlastní šetření

Z 20 navštívených obcí se v každé z nich nacházel alespoň jeden ze zkoumaných veřejných prostorů. Celkově bylo v obcích zjištěno 186 pobytových veřejných prostorů, jejichž procentuální zastoupení ve zvolených kategoriích ukazuje graf 1. Největší zastoupení představovala místa nabízející posezení (29,7 %). Převážnou část z nich tvořila posezení v poloveřejném sektoru, které nabízely místní hospůdky a restaurace. Z rozhovorů i pozorování bylo zjištěno, že rozvoj těchto venkovních zahrádek s příjemným posezením je vítán nejen místními obyvateli, ale i náhodnými kolemjdoucími či návštěvníky, pro něž se tato místa stávají cílem jejich aktivit. Přítomnost více laviček pohromadě určených výhradně k posezení bez omezení, byla chudší. Taková místa se zpravidla nacházela na návsi nebo náměstíčku, popřípadě v parcích.

Ačkoli se lidé stěhují za kvalitnějším zdravějším prostředím (Puldrová, Novák 2008), v některých oblastech jsou stromy, park či jiné prvky zeleně vzácné. Obce v zázemí měst

obvykle nabízejí dostatek přírodních ploch mimo zastavěné území obce v podobě rozsáhlých lesů, luk nebo polí, proto může být jejich tvorba a údržba v intravilánu obce opomíjená. Její téměř 24% zastoupení na celkovém počtu zjištěných prostorů je dosažen především díky zachovalým plochám zeleně v původní zástavbě, které se převážně vyskytovaly na návsi nebo v oblasti kolem rybníků. K nejrozsáhlejší oblasti patřil park s rybníkem v okolí zámku v Měšicích (příloha 4).

Obrázek 2: Hřiště na plážový volejbal, Mratín

Zdroj: autor

Obrázek 3: Golfové hřiště, Měšice

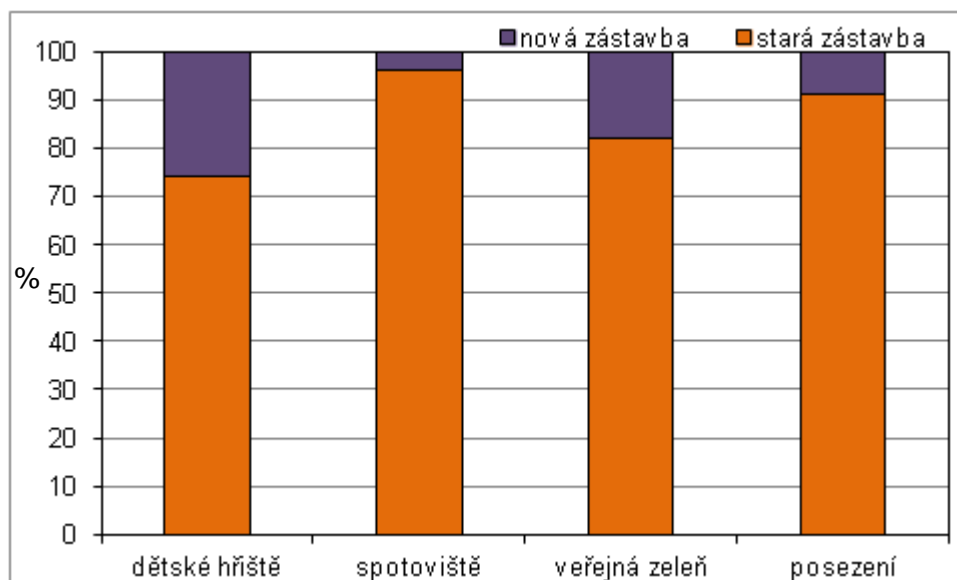
Zdroj: autor

Patrně nejvýznamnější byl zaznamenán v obcích sledovaného mikroregionu rozvoj sportovišť, které tvořily 27,6 % ze všech mapovaných veřejných prostor. K nejčastějším prostorům určených pro sportovní účely patřila fotbalová hřiště, která patřila k typickým prostorům původní zástavby, existujících ještě před příchodem nových rezidentů. Tato místa obvykle neslouží pouze k fotbalu, ale zároveň i dalším aktivitám, neboť umožňují shromáždění vyššího počtu lidí a jejich existence je tak velmi podstatná. V mnoha obcích totiž šlo o jediný venkovní prostor, jenž byl vhodný pro hromadné sdružování obyvatel a pořádání různých společenských akcí (hasičské závody, dětské dny, sportovní dny, koncertů atd.) V jejich okolí byla v některých obcích vybudována nebo zrekonstruována další hřiště či byla dovybavena dalšími prvky rozšiřujícími možnosti aktivit. Velmi rozvíjená a hojně se vyskytující byla víceúčelová hřiště a tenisové kurty. Ojediněle se v některých obcích vyskytovaly další prostory nabízející specifické možnosti sportovního vyžití: skate park (Zeleneč, Líbeznice), golfové hřiště (Zeleneč, Měšice - obrázek 3), hřiště na plážový volejbal (Měšice, Mratín - obrázek 2).

Patrně nejvýznamnější pro ženy s dětmi jsou dětská hřiště. Ačkoli z celkového počtu sledovaných prostorů tvoří nejmenší část, v každé obci bylo zmapováno alespoň jedno dětské hřiště. Většina z nich byla relativně nově vybudovaná, zrekonstruovaná nebo popřípadě dovybavena nejrůznějšími typy herních prvků. Kvalitnější vybavenost a rekonstrukce dětských hřišť bývá částečně spojována i se vstupem ČR do Evropské unie, neboť jsou pro jejich stavbu i provoz stanoveny přísnější požadavky na bezpečnost, než byly

dříve. Jedna z velkých firem, která se podílela na výstavbě některých hřišť ve sledovaných lokalitách, byla společnost Tomovy parky, nabízející různé moderní herní prvky. (Příklady vybraných dětských hřišť v příloze 5).

Graf 2: Podíl sledovaných veřejných prostorů v nové a staré zástavbě

Zdroj: vlastní šetření

Z celkového počtu zmapovaných prostorů se pouze 12,4 % nacházelo v nové zástavbě, přičemž polovina obcí ve svých nových lokalitách nebyla vybavena ani jedním z nich. V porovnání s výzkumem Vyhnánkové (2009), která se zaměřila na přítomnost vybraných objektů v lokalitách nové bytové výstavby v Praze, je jejich výskyt v suburbálních méně četný. Je však třeba uvést, že mnohem výraznější počet prostorů Vyhnánková zjistila v lokalitách s převažující výstavbou bytových domů. Lokality s převahou rodinných domů vykazovaly (vyjma veřejné zeleně) relativně obdobné výsledky. Méně četnou vybavenost veřejných prostorů v nových lokalitách v zázemí Prahy ukazoval i výzkum fyzického prostředí v suburbánních oblastech zázemí Prahy Ouředníčka a Temelové (2009) uskutečněný v roce 2004, kde z celkového počtu zkoumaných lokalit nebylo přítomno dětské hřiště v 61 % z nich a 68 % nenabízelo lavičky.

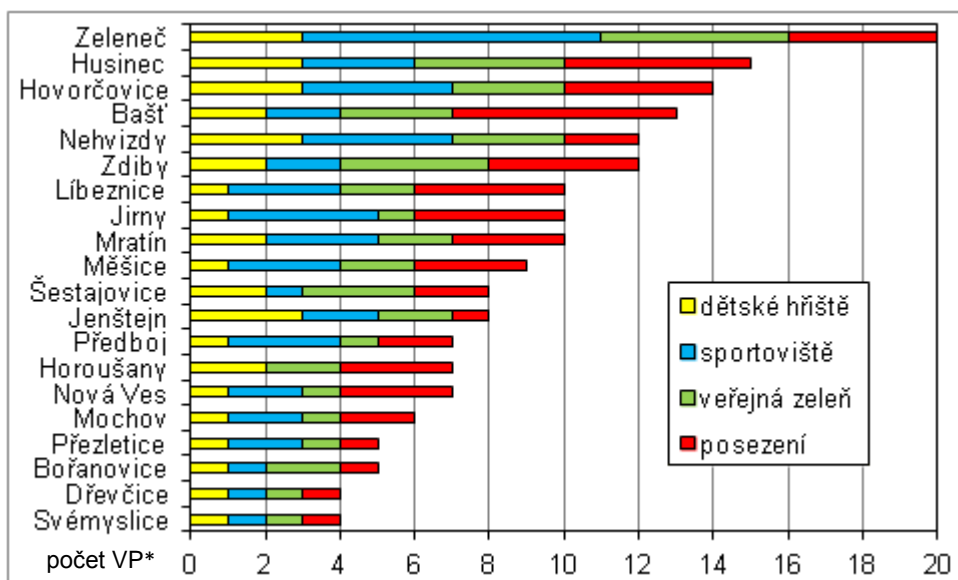
Nejvíce se v nových lokalitách vyskytovala dětská hřiště (40 %). Z 20 navštívených obcí se nacházely v 7 z nich, (přičemž v nové zástavby v obci Nehvizdy a Zeleneč vlastnily po dvou dětských hřištích). V některých obcích se nacházely nově vytvořené oblasti zeleně i s možnostmi posezení (například obec Hovorčovice, Zdiby). Nejméně se v oblastech nové zástavby nacházela sportoviště, neboť většina z nich vznikala v oblasti původní zástavby. Ze

sledovaných obcí bylo v nové zástavbě zaznamenáno sportovní hřiště v obci Svémyslice a Zeleneč. (Příklady některých veřejných prostorů v nové zástavbě v příloze 4).

Přestože většina zmapovaných veřejných prostorů se nacházela ve staré zástavbě, z výzkumu je patrné, že rozvoj a obnova některých z nich vznikla díky příchodu nových obyvatel. Řada z uvedených veřejných prostorů ve staré zástavbě byla nově vybudovaná (například víceúčelové hřiště v Bašti) nebo opravená (například dětské hřiště ve Zdíbech). V některých rekonstrukce právě probíhaly (například hřiště v obci Jenštejn). Na druhou stranu ne všem prostorům byla v obcích věnovaná pozornost. Vyskytovalo se i několik málo prostorů, které byly neudržované a v současnosti patrně nevyužívané. Příkladem bylo dětské hřiště v Bořanovicích, fotbalové hřiště v Horoušanech nebo park v obci Bašť. Některé příklady nově vybudovaných veřejných prostorů a některé neudržované byly uvedeny v příloze 6.

Graf 3: Zmapované veřejné prostory v jednotlivých obcích mikroregionu

Zdroj: vlastní šetření

*Poznámka: VP = veřejné prostory

Četnost vybraných veřejných prostorů pro jednotlivé obce zachycuje graf 3. Patrně nejčetnější zastoupení mají převážně obce s vyšším počtem obyvatel (nejvíce obec Zeleneč, nejméně Dřevčice a Svémyslice). Přestože se v každé obci nacházelo alespoň jeden ze sledovaných prostorů, ne vždy byly prostory kapacitně dostatečné a vhodně rozmístěné v obci. Větší obce se potýkají s problematikou výraznějšího rozptýlení obyvatel, čímž je velmi obtížné vytvořit prostor dobře dostupný všem, proto je v nových oblastech důležité vytvořit nová místa pro setkávání (Temelová 2008). V případě menších lokalit Temelová a

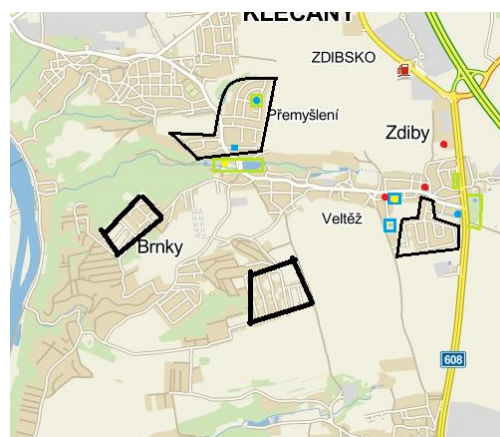
Ouředníček (2009) ukazují že ne vždy se musí jednat o výstavbu nového prostoru, ale může postačit rekonstrukce prostorů původních.

Z větších obcí bych, na základě hojného počtu veřejných prostorů, ale i podle jejich celkového rozmístění v rámci obce, vyzdvihla obec Zeleneč (obrázek 4). Obec je rozdělena na dvě oddělené části (katastry Zeleneč a Mštětice), přičemž oblasti nové bytové výstavby jsou situovány na okrajích sídla Zeleneč a relativně navazují na původní zástavbu. Zmapované veřejné prostory zde poskytují široké možnosti volnočasových aktivit v oblasti staré i nové zástavby. Význam příkládám rozlehlému sportovnímu areálu, který je relativně dobře dostupný. Vzhledem k jeho rozmanitým možnostem volnočasových aktivit a dostupnosti, lze předpokládat, že bude lákat široké spektrum uživatelů ze všech částí obce. Proto je obec zařazena k obcím s kvalitním vybavením veřejnými prostory, neboť splňuje jeden z hlavních požadavků pro úspěšný prostor (Gehl 2000).

Obrázek 4: Rozmístění veřejných prostorů v obci Zeleneč

Obrázek 5: Rozmístění veřejných prostorů v obci Zdiby

	sportovní hřiště		hranice nové zástavby		hranice veřejné zeleně
	veřejné posezení		poloveřejné posezení		dětské hřiště

Zdroj: mapy.cz, upraveno

Odlišnější situace byla v obci Zdiby (obrázek 5), která se skládá ze čtyř částí, přičemž některé z nich jsou od sebe částečně oddělené polem či loukou. V každé z nich (Přemýšlení, Veltěž, Holosmetky, Brnky), se nachází lokalita s novou zástavbou. Z těchto lokalit byla pouze v jedné zjištěna zeleň s posezením, jinak jsou veškeré prostory, a tedy i veškeré společenské aktivity soustředěny v původní zástavbě obce v části Veltěž. Nachází se zde fotbalové hřiště, dvě dětské hřiště, posezení, park a další zeleň. Většina z těchto prostorů je

umístěna zvlášť bez dalších možných aktivit a vzhledem ke slabší kompaktnosti zástavby lze předpokládat, že tyto prostory budou pro obyvatele z nových lokalit obtížněji dostupné a budou je využívat minimálně nebo vůbec.

Obrázek 6: Rozmístění veřejných prostorů v obci Nová ves

Obrázek 7: Rozmístění veřejných prostorů v obci Svémyslice

	sportovní hřiště		hranice nové zástavby		hranice veřejné zeleně
	veřejné posezení		poloveřejné posezení		dětské hřiště

Zdroj: mapy.cz, upraveno

Z menších obcí byla pro srovnání veřejných prostorů a jejich rozmístění vybrána obec Nová ves (obrázek 6) a Svémyslice (obrázek 7). V případě obce Nová ves byl vyznačen rozvoj veřejného prostoru v okolí fotbalového hřiště na okraji obce. To zde bylo již před výstavbou nové lokality, která jej v současnosti obklopuje. Později zde bylo vybudováno další hřiště, občerstvení, dětské hřiště a společně s okolním prostředím jde o prostor, který by měl být vyhledáván obyvateli ze staré i nové zástavby a vytvářet místo k jejich kontaktům.

Naopak v obci Svémyslice v původní zástavbě, vyjma místní hospody s venkovním posezením a zeleně v okolí rybníka, žádný prostor nebyl. Ten byl vybudován teprve nedávno, až po výstavbě nové lokality. Přestože nová zástavba kompaktně navazuje na starou zástavbu, je dobře dostupná všem obyvatelům, ale možná trochu omezuje starousedlíky. Z kategorie středně velkých obcí mě nejvíce zaujaly, z hlediska rozmístění veřejných prostorů, obce Bašť a Mratín, jimž se věnuji podrobněji v další části.

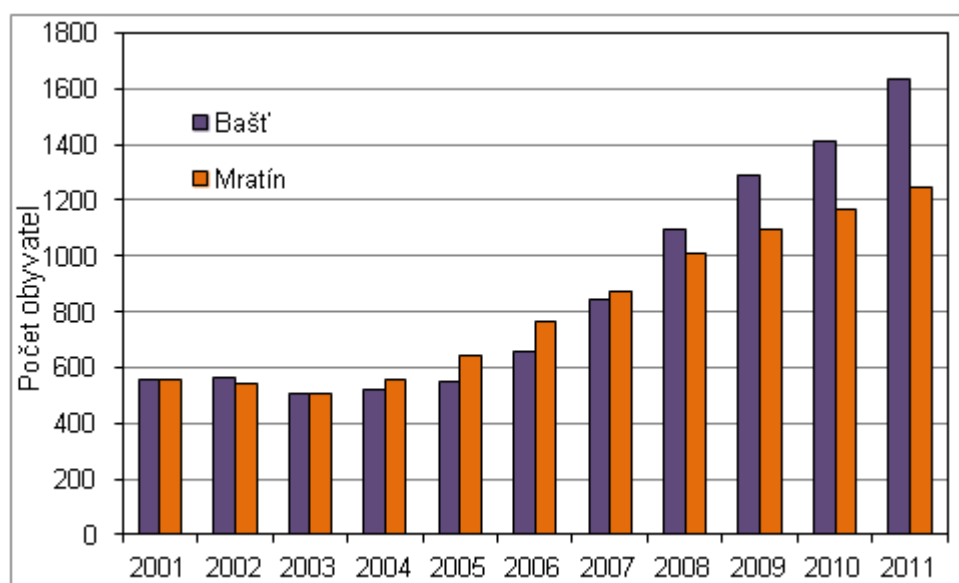
5. Veřejné prostory v obci Bašť a Mratín

Výzkum ve zvolených obcích je rozdělen do tří částí. Nejprve se text věnuje jejich obecné charakteristice, důvodům jejich výběru pro výzkum a zhodnocení zmapovaných veřejných prostorů. Následuje analýza samotných řízených rozhovorů, jež je rozdělena do dvou částí. V první části byl výzkum zaměřen spíše na fyzický vzhled veřejných prostorů a jejich využívanost oslovenými respondenty. Naopak v druhé části se výzkum přesunul do jejich sociální dimenze. Hlavním tématem byl vliv veřejných prostorů na tvorbu sociálních interakcí, a zvláště pak význam občanských sdružení a společenských akcí, které prostory využívají ke společenským aktivitám.

5.1 Obecná charakteristika obcí

Jedním z aspektů výběru obcí Bašť a Mratín pro podrobnější šetření byla jejich relativní podobnost v některých charakteristikách. Obě obce se nacházejí v severovýchodní oblasti v zázemí Prahy zasažených suburbánní výstavbou teprve nedávno. Obce jsou tak charakteristické podobným populačním vývojem v posledních letech (graf 4), který je typický pro většinu okolních lokalit zasažených suburbanizací. Zatímco v roce 2001 patřily obě obce k menším sídlům s přibližně 550 obyvateli, v současné době se již zařazují mezi středně velké obce - Bašť s 1631 obyvateli a Mratín s 1245 obyvateli (k 31.12. 2011, Databáze demografických údajů za obce ČR, ČSÚ).

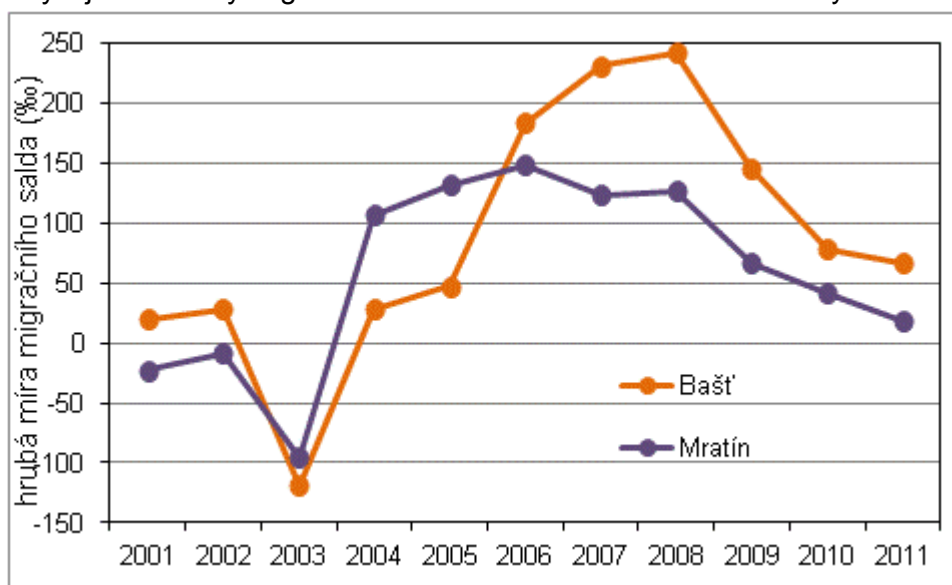
Graf 4: Populační vývoj obcí Bašť a Mratín mezi lety 2001 – 2011

Zdroj: ČSÚ, Databáze demografických údajů za obce ČR, 2001 - 2011 (počty obyvatel za jednotlivé roky jsou uvedeny k 31.12.)

Výrazný vliv na rostoucím počtu obyvatel v předešlých letech měla především migrace, jejíž vývoj mezi lety 2001 a 2011 ukazuje graf 5. Přestože obě obce zaznamenaly kladné migrační saldo od roku 2004, jejich intenzita vývoje byla mírně odlišná v závislosti na období výraznější výstavby rodinných domů a bytů. Zatímco se v Mratíně objevuje hlavní přistěhovalecká vlna v letech 2004 až 2006, v Bašti je vývoj zpočátku pozvolnější a intenzivnější příchod nových obyvatel je výraznější až od roku 2006. Mezi lety 2004 a 2012 se počet obyvatel v Mratíně zvýšil o 55 % a v obci Bašť o 65 %.

Graf 5: Vývoj hrubé míry migračního salda obcí Bašť a Mratín mezi lety 2001 – 2011

Zdroj: Databáze demografických údajů za obce ČR, ČSÚ, 2001 - 2011

V obou obcích byla zavedena kanalizace, plynovod a vodovod, z občanské vybavenosti obě obce vlastní knihovnu, několik restaurací a jeden obchod s potravinami. Pro větší nákupy se místním obyvatelům nabízí nejbližší obchodní centrum Letňany. Z veřejné dopravy do obce Bašť směřuje z Prahy pouze jedna přímá autobusová linka, zatímco obcí Mratín projíždí několik linek s vyšší frekvencí. Důvodem je skutečnost, že obcí Mratín prochází silnice II. třídy spojující Prahu s Kostelcem nad Labem. To však může být i nevýhodou, neboť na velký provoz si v průběhu šetření stěžovalo několik dotazovaných. Nejbližší železniční stanice oběma obcím je v Měšicích. V obci Mratín se nachází navíc pošta a zdravotnické zařízení. Bašť je v některých oblastech občanských služeb vázaná na vedlejší obec Líbeznice. To dokládá fakt, že pro snadnější přechod je mezi nimi podél silnice zřízen chodník.

Obě obce jsou (obdobně jako ostatní suburbánní oblasti) charakteristické rostoucím počtem dětské složky obyvatel a začínají se tak potýkat mimo jiné s vyššími požadavky na školská zařízení (Puldová, Novák 2008). V obou obcích lze najít pouze mateřské školy,

jejichž kapacita je s rostoucím počtem dětí nedostatečná. Na to poukazuje během rozhovorů i řada respondentů. Zejména v Mratíně si dotazovaní stěžovali na omezený počet volných míst. V průběhu rozhovorů jedna z respondentek zmiňuje otevření nové školky, které by mělo proběhnout na konci roku 2011, a která by měla situaci zlepšit. Přístavba školky se uskutečnila v září až prosinci 2011 a rozšířila její kapacitu o 25 dětí. Na druhou stranu ne všichni přístavbu školky přivítali. Na diskusním fóru obce Mratín (mratin.info.cz) se objevují námitky proti výstavbě nové školky, která podle autorů příspěvků bude za pár let nevyužitá. Odpůrci by upřednostnili využití finančních prostředků na výstavbu chodníků, opravu autobusových zastávek nebo montáž laviček na veřejných prostorech. V obci Bašť kromě státní mateřské školky funguje od roku 2008 soukromá školka s výchovně vzdělávacím programem v anglickém jazyce. V lokalitě Nová Bašť fungují mateřské centrum Studio Smile a Family Centrum, jež kromě funkce školky nabízejí dětem řadu zájmových kroužků a volnočasových aktivit. Obdobný trend zakládání soukromých jeslí nebo školek lze v současnosti pozorovat v mnoha lokalitách nové výstavby.

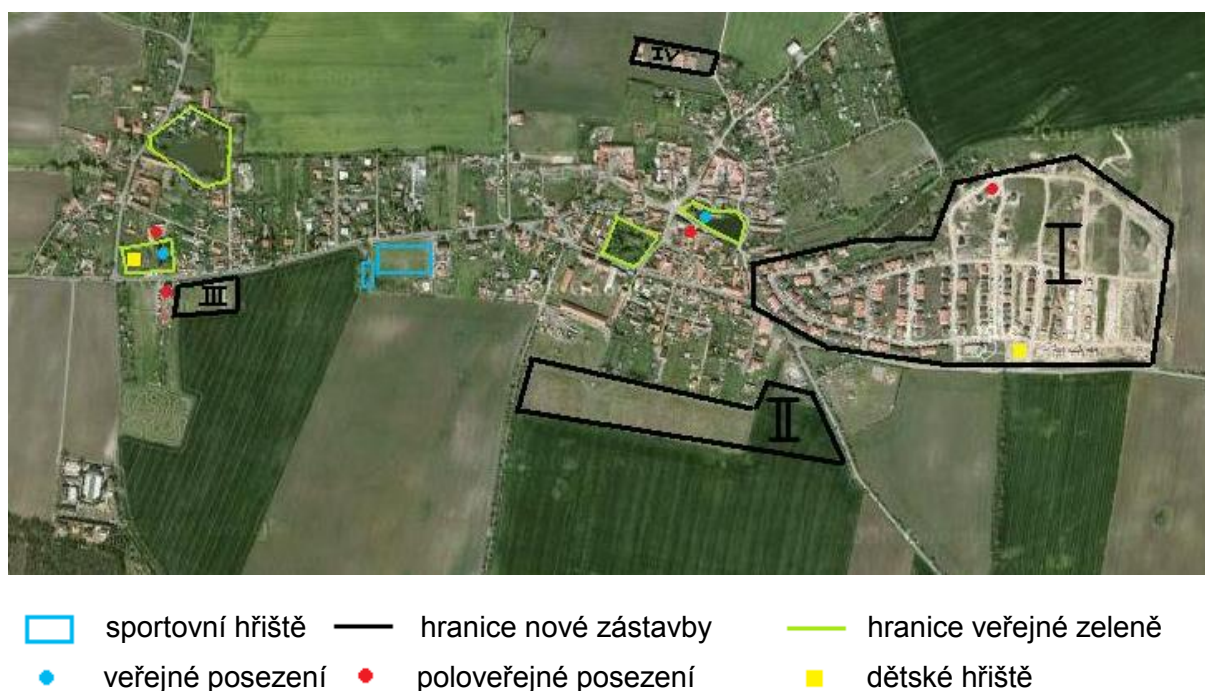
Sportovních a řadu dalších zájmových kroužků nabízí místní občanská sdružení, která zajišťují mnohé společenské dění v obci. V Bašti funguje fotbalový klub, oddíl stolního tenisu, karate, fitness centrum, taneční studio, škola jógy, rybářský spolek, dále jsou zde nabízeny různé výtvarné, modelářské a jazykové kurzy. V Mratíně nabízí pro nadšence sportovních aktivit velmi bohatý program místní Sokol. Dále zde působí fotbalový klub, skupina historicko-scénického šermu, myslivecké sdružení a Česká sdružená Obec baráčníků. V obou obcích se nachází koňská farma umožňující projížďky a výuku jízdy na koních. Ačkoli v obcích z hlediska věkové struktury převažuje předproduktivní a produktivní složka, působí v obcích i klub seniorů.

Obě obce jsou dopravně dostupné, přičemž vzdálenost obce Bašť je asi 15 km a Mratína přibližně 17 km od centra Prahy. Výhodná poloha obcí vzhledem k hlavnímu městu Praze, jejich zlepšující se vybavenost technickou a občanskou infrastrukturou a nabídka volných stavebních pozemků představují, obdobně jako v okolních lokalitách, impuls pro další suburbánní rozvoj. Vzhledem k tomu, že se vybrané obce začaly rozvíjet ve stejném období, je i charakter a způsob jejich zástavby obdobný. Nové lokality v obou obcích jsou charakteristické nízkopodlažní výstavbou převážně rodinných domů různého typu, navazující na stávající zástavbu. Kromě řadových domů, dvojdomků a individuálních staveb, lze v obou obcích nalézt i lokalitu bytových domů, jejichž podíl v posledních letech (přibližně od roku 2002 ve srovnání s předešlým obdobím) zaznamenává výraznější rozvoj v zázemí i na okraji vnějšího města (Ouředníček, Posová 2006). Podstatná část nových lokalit v obou obcích byla vystavěna developerskou firmou navazující na původní zástavbu. Výskyt nových lokalit byl zmapován a znázorněn na následujících leteckých snímcích (obrázek 5 a 6).

V obci Bašť byly v průběhu výzkumu vymezeny čtyři lokality se smíšenou výstavbou. Lokalita Nová Bašť označená v obrázku 8 jako oblast I, je nejrozsáhlejší část nacházející se na východním okraji obce. Oblast je významným projektem developerské společnosti Central Group, která je jednou z hlavních firem, jež se výrazně podílela na suburbanní výstavbě v pražském regionu (Ouředníček, Posová 2006). První vlna výstavby zde proběhla v roce 2005 a další rozvoj pokračoval v roce 2009. Vybírat bylo možno z několika typů řadových domů, dvojdomků a samostatně stojících staveb. Druhá rozsáhlejší lokalita Nad Dvorem označená jako oblast II, zahrnuje bytové domy, pocházející z let 2007 a 2010, vybudované developerskou společností Baracom. III. a IV. oblast zahrnuje parcely, kde proběhla nebo v současnosti probíhá individuální výstavba rodinných domů.

Obrázek 8: Rozmístění veřejných prostorů v obci Bašť

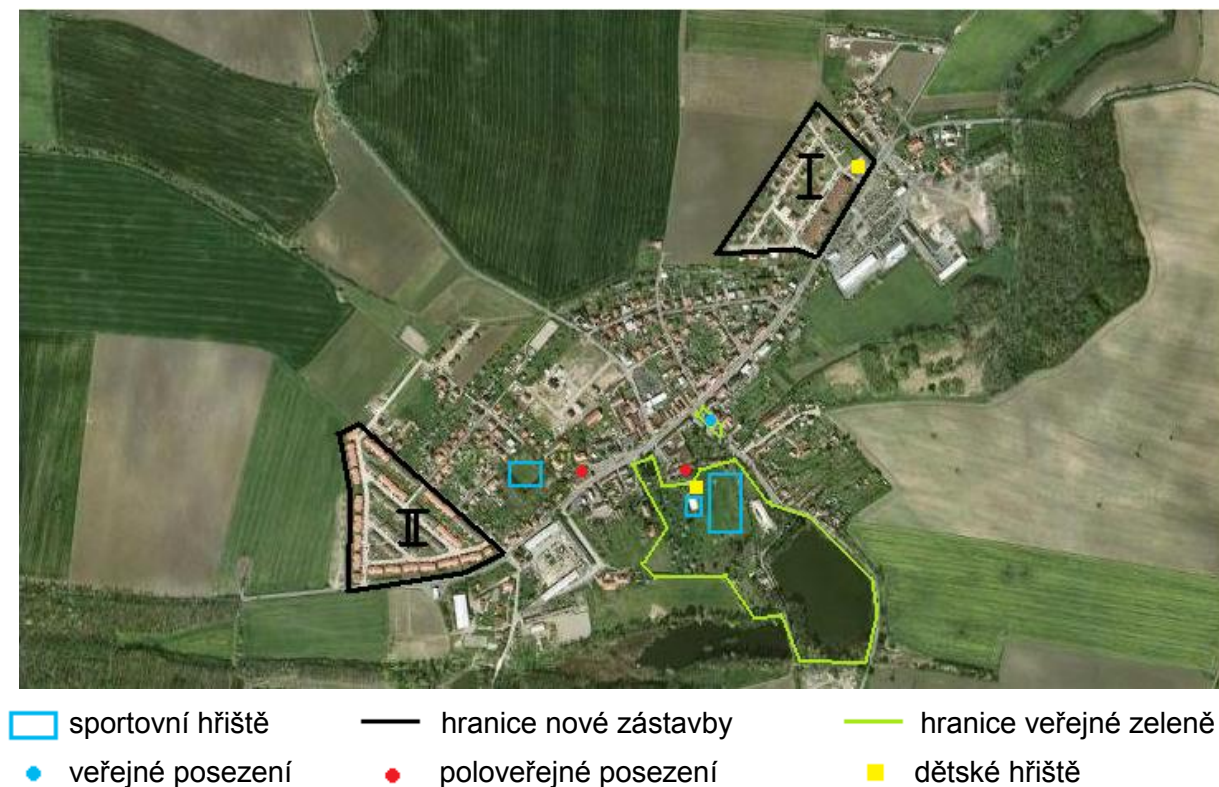

Zdroj: mapy.cz, upraveno

Obec Mratín je procházející silnicí II. třídy rozdělena na dvě části. Převaha ploch určených pro bydlení je lokalizovaná v severní části, kde se na obou okrajích obce rozprostírají dvě rozsáhlejší lokality nové výstavby. Nový Mratín, který je označený na obrázku 9 jako oblast I, je developerským projektem společnosti BARACOM, jehož realizace začala v roce 2005. Nacházejí se zde samostatně stojící rodinné domy izolované, dvojdomky i řadové domy. V roce 2006 ji společnost doplnila výstavbou bytových domů. Oblast II na opačné straně obce je tvořena rozsáhlou výstavbou

řadových rodinných domků. Jedná se o developerský projekt firmy AZ Reality Group, jehož realizace začala v roce 2010. Na různých místech obce je možné narazit na parcely s individuální výstavbou, které nejsou na snímku označeny.

Obrázek 9: Rozmístění veřejných prostorů v obci Mratín

Zdroj: mapy.cz, upraveno

V leteckých snímcích obcí (obrázek 8 a 9) jsou zároveň znázorněny veřejné prostory, které byly v průběhu terénního šetření zmapovány. V obou obcích se vyskytuje poměrně početné a kvalitní zastoupení veřejných prostorů. Při vzájemném porovnání obcí nelze jednoznačně určit, která z nich nabízí kvalitnější veřejné prostory. Obě obce umožňují dostatek prostorů, kde mohou místní obyvatelé trávit volný čas a realizovat své aktivity.

Speciálně pro dětské aktivity byla v obou obcích vytvořena dvě dětská hřiště, z nichž se vždy jedno vyskytovalo ve staré zástavbě a druhé v nové zástavbě. V obci Mratín bylo dětské hřiště v nové lokalitě poměrně malé, zřejmě vybudované pouze pro potřeby obyvatel z okolních bytových domů. Zaznamenaná dětská hřiště v obou obcích byla velmi kvalitní, udržovaná a vybavená dostatečným množstvím nejnovějších herních prvků.

Pro sportovní aktivity jsou v Mratíně vymezeny dvě oblasti, a to: sportovní areál (s rozmanitými možnostmi aktivit - fotbalové hřiště, hřiště na plážový volejbal, vybavení na

stolní tenis) a sportoviště u Sokola (kde se nacházela větší travnatá plocha a antukové hřiště). V obci Bašť byly prostory pro sport soustředěny kolem fotbalového hřiště, kde bylo nově vytvořeno víceúčelové hřiště, které se na noc zavírá a dále horolezecká stěna pro děti.

V obou obcích byly zaznamenány i možnosti posezení. Veřejné posezení bez jakéhokoli omezení s vysázenou zelení a ozdobným kamenem bylo vypořádováno poblíž autobusové zastávky. V Bašti se vyskytovalo typické veřejné posezení na návsi. Z rozhovorů vyplynulo, že jde o místo, které je hojně využíváno starousedlíky, zejména staršími obyvateli obce. Obě obce nabízí i několik venkovních posezení, které jsou součástí místní restaurace.

Veřejnou zeleň v intravilánu obce Mratín zastupuje již zmiňovaný rozlehlý park v okolí sportovního areálu, jenž zahrnuje i oblasti zeleně v okolí mratínských rybníků. V Bašti jako odpočinková oblast s veřejnou zelení byla vyznačena lokalita v okolí baštěckého rybníka a dva parky. Jeden z nich se nacházel v části Baštěk v okolí dětského hřiště a restaurace Vila. Z rozhovorů bylo zjištěno, že jde o nově vybudovaný park vytvořený teprve nedávno, na jehož realizaci se podíleli i místní občané. Druhý park představoval původní prostor ve staré zástavbě, jenž byl velmi neudržovaný a vzhledem k jeho stavu je patrně i nevyužíván.

Obě obce nabízejí dostatečné množství veřejných prostorů, ale z jejich rozmístění v rámci obcí jsou patrné odlišnosti, které se staly hlavním kritériem při jejich výběru. V obci Mratín byla zaznamenána převážná část veřejných prostorů sdružovaná v blízkosti u sebe, tvořící rozlehlý areál. Ten je zároveň situovaný do středu obce, relativně dobře dostupný všem obyvatelům obce a vytváří tak příhodné centrum obce. Naopak v obci Bašť byly zkoumané veřejné prostory roztržštěné různě po obci specializované spíše jen na vyhrazené aktivity, většinou bez dalších příležitostí. To může způsobit rozdělení lidí, kteří tak realizují své volnočasové aktivity v obci pouze v určitých oblastech a snížit návštěvnost některých míst. Tím se snižuje jejich vitalita a tedy i vzájemná setkávání obyvatel. Na tomto základě se vytvořil předpoklad, že veřejné prostory v obci Mratín budou více využívány a budou více umožňovat vznik sociálních vazeb mezi starousedlíky a novousedlíky, než v obci Bašť, kde se podle rozmístění veřejných prostorů očekává rozdělení aktivit a vyšší sociální segregace obyvatel nové a staré zástavby. Význam těchto odlišností byl předmětem zkoumání.

5.2 Pohled uživatelů na veřejné prostory v obcích Bašť a Mratín

Vybavenost obcí veřejnými prostory byla v obou obcích respondentkami hodnocena velmi pozitivně. V několika případech byla zaznamenána úplná spokojenost respondentek s vybaveností obce bez jakékoli připomínky nebo chybějícího prvku. Některé z nich poukazovaly na dílčí nedostatky v obcích, které jsou třeba vylepšit, nebo které změny by přivítaly. I přes tyto nedostatky byly s možnostmi veřejných prostorů v obcích také spokojeny. Nejčastěji zmiňované nedostatky (jejich relativní četnosti) jsou uvedeny v tabulce 2.

Tabulka 2: Zhodnocení veřejných prostorů respondentkami v obci

nejčastěji uvedené nedostatky (%)	Bašť	Mratín	celkem
chybějící chodníky	7	5	12
nepřítomnost laviček	5	6	11
nedostatečné možnosti procházek	4	5	9
nedostatek míst pro venčení psů	4	2	6
nedostatek místa pro starší děti	3	0	3
celková spokojenost, nic nechybí	4	6	10

Zdroj: řízené rozhovory

Nejčastěji byl respondentkami zmiňován nedostatek či špatná kvalita chodníků. Tuto problematiku vnímaly především ženy s kočárky, které zdůrazňovaly potřebu bezbariérových přístupů pro jejich aktivity. Společně s nedostatkem chodníků respondentky často poukazovaly i na chybějící lavičky v obci. Jejich přítomnost je totiž velmi podstatná, neboť mohou snadno přeměnit charakter veřejného prostoru z tranzitivního na pobytový a podpořit vzájemná setkávání.

Obrázek 10: Mlýn v Mratíně

Zdroj: autor

Obrázek 11: Rybník a jeho okolí v Bašti

Zdroj: autor

Z obsahu několika rozhovorů vyplynulo diferenční hodnocení respondentek na možnosti procházek v obci. Na jedné straně byly ženy z původní zástavby, které často velmi kladně hodnotily možnosti procházek v klidném prostředí obce. Příkladem jsou výpovědi žen

z obou sledovaných obcí: „Mně se tady moc líbí, chodím často na procházku s malým tady kolem dětského hřiště k rybníku (obrázek 11), tam je vždycky klid.“ (respondentka 3, Bašť) „Vybavení je tady super, jsou tu úžasný možnosti na procházky, hlavně tam směrem k mlýnu (obrázek 10, jestli jste se tam byla podívat, chodíme tam často.“ (respondentka 5, Mratín) Naopak několik respondentek z nových lokalit (zejména v obci Bašť) upozorňovalo, že v místě bydliště se jim příliš možností procházek nedostává. Z obsahu několika rozhovorů byla zaznamenána chybějící přítomnost míst pro volné pobíhání psů. Potočný (2006) ve své studii zařazuje procházky se psy společně s dětskými aktivitami k hlavním faktorům umožňující snadné navazování kontaktů mezi neznámými lidmi. Na druhou stranu z několika uskutečněných rozhovorů vyplynulo, že přítomnost psů může zároveň vést i ke sporům mezi obyvateli v obci. „Nic bych tu neměnila, ale poslední dobou je tady hrozně moc psích výkalů, což mě fakt štve. Hlavně tady na návsi je to strašný, všichni si sem voděj psy, ale neuklízej po nich.“ (respondentka 13 Bašť)

Nepatrná kritika veřejných prostorů se projevila speciálně v obci Bašť u žen se staršími dětmi, kterým chyběla nějaká zařízení pro volnočasové aktivity jejich dětí. „Syn si stěžuje, že tu není, kde jezdit na skatu nebo bruslích. Jezdí tu kolem domů, ale není to ono. S kamarády chodí občas do Líbeznic. Tam je sportovní areál, kde je i skate park.“ (respondentka 12, Bašť). V obci Mratín se tato kritika neobjevila. Důvodem je zřejmě to, že většina z dotazovaných žen měla děti v předškolním věku. V porovnání s obcí Bašť, se navíc může pyšnit nově vytvořenou cyklostezkou, která se v mnohých případech při hodnocení veřejných prostorů stala jedním z hlavních témat rozhovoru. Některé vybudování cyklostezky velmi chválily, ale bylo zaznamenáno i negativní hodnocení. Podle vlastních slov jedné z respondentek: „Ono nejde úplně tak o klasickou cyklostezku, ale pouze o upravenou polní cestu. Pořád se tam jezdí s traktory, lidi tam chodí se psem, takže je často zabláčená a plná psích výkalů. My raději jezdíme na cyklostezku tady do Kostelce.“ (respondentka 6, Mratín)

Tabulka 3: Vybraná místa využívaná respondentkami v obci

místa využívaná respondentkami	Bašť	Mratín	celkem
dětské hřiště	7	9	16
různé části obce pro procházky	9	12	21
místní restaurace	5	6	11
oblast v okolí rybníka	2	3	5
nevyužívám nic, pouze při nutném přechodu	4	1	5

Zdroj: řízené rozhovory

Z uskutečněných rozhovorů ve zkoumaných lokalitách lze potvrdit, že ženy s dětmi veřejný prostor využívají. Nejčastěji zmiňované prostory využívané respondentkami

zachycuje tabulka 3. Řada respondentek vyzdvihovala důležitost dětských hřišť, která jsou jimi využívána téměř každodenně. Na druhou stranu některé z žen (především ženy s kočárky a ženy se staršími dětmi) navštěvovaly dětské hřiště pouze pro jeho možnosti posezení bez využívání herních prvků nebo nebylo využíváno vůbec. Uváděly, že mají malá dětská hřiště na vlastních zahradách, které jim stačí a nevyhledávají je v prostorách obce. Během výzkumu se projevilo Gehlovo tvrzení, a to, že jednou z nejdůležitějších charakteristik prostoru je přítomnost a aktivity jiných lidí, tedy dětí. Jak uvedla jedna z respondentek: *„Občas se jdu s dětmi projít, stavíme se v krámku třeba na zmrzlinu nebo tady na hřišti. Většinou se tu moc nezdržíme. Když jsou tu jiní děti, tak jsme tu déle, jinak pokud jsme tu sami, děti se brzy začnou nudit, tak tu moc dlouho nevydržíme.“* (respondentka 6, Mratín)

Mezi nejhojnější aktivity respondentek v obou obcích lze zařadit procházky v intravilánu i mimo území obce. Jejich zájem o ně byl zaznamenán již v průběhu hodnocení veřejných prostorů. Aktivity procházek byly často spojovány s vedlejším využíváním dalších prostorů - návštěva obchodu, dětského hřiště, oblast kolem rybníka, restaurace atd. Právě návštěva místní restaurace se v případě několika rozhovorů projevila jako jeden z často využívaných prostorů v obci. V obci Mratín byla velmi pozitivně hodnocena restaurace Sokol. Venkovní posezení je zde uzpůsobeno pro rodiny s dětmi, neboť je zde možné najít i dětský koutek. V obci Bašť patřila k vyhledávaným a kladně hodnoceným místům restaurace Vila Bašť, nacházející se na okraji obce. Její příjemné venkovní posezení je obohaceno o dětské hřiště a park, které ji obklopují a rozšiřují tak možnosti aktivit v daném prostoru. V průběhu oslovování respondentů především v obci Bašť vyplynulo, že se stávají cílem nejen místních obyvatelů. Hojnou využívanost místních restaurací v průběhu dne bylo možné sledovat i na základě pouhého pozorování. Zájem nových rezidentů o tento typ aktivity potvrzuje v lokalitě Nová Bašť vytvořené posezení v soukromém prostoru. Jde o typ prostoru, který byl vlastníkem přeměněn na polosoukromý, a může tak nahradit chybějící veřejný či poloveřejný prostor pro volnočasové aktivity lidí a podpořit vzájemné kontakty místní komunity. *„Nedávno si tady v ulici Okružní jeden pán otevřel na svojí zahrádce takový menší posezení. No jde spíš o takový občerstvení. Minulý týden jsme se tam byli s manželem podívat, bylo to docela fajn. Tak uvidíme, jak dlouho to vydrží.“* (respondentka 12, Bašť) Několik málo respondentek přímo zmiňovalo návštěvnost oblasti místního rybníka, která se stávala cílem jejich procházek. V Mratíně ženy uvedly využívanost rybníku a jeho okolí i v zimních měsících pro aktivity bruslení a sáňkování.

V obou obcích byl zjištěn výskyt několika žen s dětmi, které veřejné prostory v obci nevyužívají a v obci se pohybují jen minimálně v případě nutnosti: *„Většinou chodím s malým na procházku pouze trasu na poštu a zpět domů, když tam potřebuji něco vyřídit.“*

(respondentka 7, Mratín) Nižší využívanost dále souvisela i s možnou mobilitou, která je uváděna jako jeden z faktorů umožňující rozšíření sociálních sítí i mimo lokalitu bydliště (Potočný 2006). „*My tady nikam moc nechodíme, kvůli dětem jsem si dodělala řidičák, takže můžeme teď jezdit na výlety, za známými kdykoli, nejsme závislí na tom, jak má manžel čas.*“ (respondentka 9, Bašť) Domnívám se, že zvláště neexistence základních škol v obcích způsobuje, že už malí prvňáčci jsou nuceni dojíždět do školy jinam, kde navazují vztahy a praktikují i veškeré svoje zájmy a volnočasové aktivity.

Tabulka 4: Využívanost veřejného prostoru mimo lokalitu bydliště

využívání prostorů mimo lokalitu svého bydliště				
obec	lokalita*	ano, občas	ne, pouze v okolí domu	nevyužívám nic
Bašť	I - Nová Bášť	0	1	1
	II - Nový Dvůr	3	2	1
	III - Baštěk	0	3	1
	stará zástavba	0	3	0
Mratín	I - Nový Mratín	1	2	1
	II - Nový Mratín	4	2	0
	stará zástavba	2	3	0

Zdroj: řízené rozhovory

* Poznámka: lokality byly znázorněny na obrázku 5 a 6 s. 30-31.

V několika případech se u respondentek potvrdilo, že fyzické vzdálenosti a špatná dostupnost se mohou podílet na nevyužívanosti veřejných prostorů a způsobit horší integraci nových obyvatel. Tato problematika se projevila podle očekávání především v obci Bašť. Z vlastního pozorování i z rozhovorů byl zaznamenán obtížnější přístup některých míst, který zvláště u žen s kočárky redukoval navštěvovanost prostorů pouze na ty blízké a představoval tak menší fyzickou bariéru. Obtížnost pohybu v důsledku chybějících chodníků byla zaznamenána nejen při přechodu mezi starou zástavbou a novou zástavbou, ale i v rámci staré zástavby. Přestože z uskutečněných rozhovorů nelze v obci jednoznačně vymezit primární pobytová místa, v případě některých respondentek z různých částí obce se projevila menší segregace jejich pohybu a provozování jejich volnočasových aktivit v obci. Jedna z respondentek nové zástavby uvedla: „*Do starý Baště nechodíme, je to daleko, navíc od nás zatím nevede žádný chodník, musíme vždy kousek podél silnice, a to je dost nepohodlný, většinou chodíme jen tady na dětské hřiště nebo občas se jdeme projít do Líbeznice.*“ (respondentka 11, Bašť) V případě několika oslovených žen z nové lokality Nad Dvorem bylo uvedeno, že druhou stranu obce navštěvují spíše sporadicky. Některé uvedly, že návštěva restaurace Za Vilou (která se nachází na okraji obce v části Baštěk) je jediným důvodem, kdy se dostávají z místa svého bydliště do této části obce. Během rozhovorů

některé uváděly návštěvnost dětského hřiště v lokalitě Nová Bašť. Vzhledem k tomu, že ženy z této oblasti (lokalita Nad Dvorem) bydlí v bytových domech, lze u nich předpokládat aktivnější pohyb po obci a návštěvnost míst mimo svojí lokalitu, než u žen z rodinných domů v lokalitě Nová Bašť. V případě respondentek z oblasti Baštěk, která je tvořena původní zástavbou a lokalitou individuální výstavby rodinných domů, bylo zjištěno, že do nových lokalit vůbec nechodí. Přestože lokality nové výstavby nejsou nějakým způsobem striktně oddělené od původní zástavby, nestávají se cílem procházek ostatních obyvatel. Potočný (2006) ve své studii uvádí, že pobyt v nových lokalitách může pro náhodné kolemjdoucí vyvolávat nepatřičný pocit vstupu na cizí území. Lokality neposkytují důvod návštěvy, a proto se zde pohybují pouze místní obyvatelé a jejich návštěvy. Příkladem je respondentka z oblasti Baštěk, která uvedla: *„Já vůbec nevěděla, že v té nové zástavbě je druhý dětský hřiště, my chodíme jenom tady na hřiště, máme to kousek, tam jsme ani nikdy nebyli.“* (respondentka 3, Bašť)

V obci Mratín byla situace mírně odlišná. Z uskutečněných rozhovorů, ani na základě vlastního pozorování, nebyla zjištěna výraznější fyzická bariéra, která by znemožňovala návštěvu nějaké části obce. Přesto jedna z respondentek, bydlící v nové lokalitě II, uvedla využívanost veřejného prostoru pouze v okolí domu: *„Naše děti si chodí hrát s ostatními tady na hřiště u Sokola nebo se zdržují tady v ulici. Nikam dál nechodí. Tam by musely přes silnici a to nechci, aby tam někde pobíhaly, přece jen občas je tu dost velký provoz.“* (respondentka 11, Mratín) Několik respondentek ze staré zástavby uvedlo občasné procházky i v ulicích nové zástavby. Dotazované ženy z nových lokalit uvedly, že v centru obce se pohybují téměř pokaždé, když jdou na procházku nebo za nějakým jiným účelem. Hlavní využívanou oblastí téměř všech respondentek byl sportovní areál a jeho okolí. Jeho atraktivitu dokazoval mimo jiné i rozhovor s respondentkou z lokality Nový Mratín I, která - i přes možnost návštěvy dětského hřiště ve své lokalitě - uváděla využití dětského hřiště výhradně ve sportovním areálu.

5.3 Sociální funkce veřejných prostorů v obci Bašť a Mratín

Ačkoli bylo v předchozí kapitole uvedeno, že některé oslovené respondentky neprojeví výraznější zájem o využívání místních veřejných prostorů, neznamená to, že se odmítají seznamovat. Z obsahu rozhovorů v obou obcích vyplývá, že většina oslovených žen se novým známostem v obci nebrání, ale zároveň je aktivně nevyhledávají. Podle jejich přístupu k navázání kontaktu s jinými obyvateli v obci byly respondentky rozděleny do několika skupin, jejichž relativní četnost ukazuje tabulka 5. Nejčastěji uváděly, že nemají problém navázat s někým kontakt, ale nijak aktivně je nevyhledávají. Již zde mají své přátele, se kterými se scházejí celkem pravidelně a realizují s nimi i veškeré společné

aktivity. Zájem navázat kontakt s jinými rodinami s dětmi je možné doložit výpovědí jedné z respondentek: „*Tak určitě mám zájem. Jsem ráda, když na hřišti potkáme nějaký známí*“ (respondentka 12, Mratín) Na druhou stranu několik respondentek zájem o navázání kontaktu s neznámými lidmi striktně odmítalo.

Tabulka 5: Zájem respondentek o navázání kontaktu v obci

zájem respondentek o navázání kontaktu	Bašť	Mratín	celkem
ano, mám zájem	1	3	4
klidně, nemám problém, ale nevyhledám je	7	8	15
ne, nepotřebuji, mám své přátele	7	4	11

zdroj: řízené rozhovory

Následně byly zjišťovány vlastní zkušenosti respondentek s navazováním kontaktů vzniklých na základě společného využívání veřejného prostoru. Z výpovědí několika respondentek bylo zaznamenáno, že návštěvou dětského hřiště, procházkami v ulicích mezi domy, návštěvou obchodu se jim vyskytly příležitosti k nezávazné konverzaci, které ale v žádné bližší kontakty se prozatím nerozvinuly.

V předchozí části, bylo z několika rozhovorů ukázáno, že nedostatečná infrastruktura a fyzická vzdálenost může ovlivňovat návštěvnost některých míst. Tím se následně omezují i vzájemná setkávání obyvatelů. Obzvláště v obci Bašť se tento jev projevil markantněji. Z uskutečněných rozhovorů vyplynulo, že sociální interakce vznikají přednostně mezi obyvateli z části obce Baštěk a mezi novousedlíky z oblastí Nad Dvorem a Novou Baští. Dokládají to výpovědi respondentek ze staré Baště, které uvedly, že do nových lokalit vůbec nechodí: „*Já chodím s dětmi pouze sem na hřiště a většinou tady ani nikoho moc nepotkáváme.*“ (respondentka 1, Bašť)

Podobně se respondentky z nové zástavby na východním okraji obce shodovaly v tom, že se ve druhé části obce pohybují velmi zřídka: „*Někdy chodíme na dětské hřiště tady, občas tu někoho potkáváme, ale do Staré Baště nechodíme, ani tam nikoho neznáme.*“ (respondentka 6, Bašť) Je tedy zjevné, že na fyzické a následné možné sociální izolaci některých míst se tak může podílet i rozmístění veřejných prostorů v obci. Na druhou stranu některé empirické výzkumy ukazují, že tyto nepatrné fyzické vzdálenosti se postupně s časem stráveným novými rezidenty v obci snižují (Puldová, Novák 2008).

V Mratíně se výraznější prostorová a sociální separace neprojevila, přesto i zde z uskutečněných rozhovorů vyplývá, že se někteří obyvatelé schází přednostně v prostorech blízko bydliště, což může způsobit, že s obyvateli ze vzdálenější části obce se nedostanou

téměř vůbec do kontaktu. Jedna z dotazovaných maminek bydlící v nové lokalitě I, v řadových domcích uvedla: „*Naše děti si chodí hrát s ostatními dětmi tady na hřiště u Sokola nebo se zdržují tady v ulici. Nikam dál je nepouštíme.*“ (respondentka 11, Mratín) Přesto se domnívám, že sportovní areál je centrálním místem, kde se setkávají lidé z různých částí obce. Jak uvedla jedna z respondentek: „*No, tady se schází dost lidí, hlavně když je hezky, bývá tu živo. Chodí sem hodně maminek s dětmi, ale i skupinky starších dětí a mládeže. My sem taky chodíme často posedět, občas tu potkáme známé.*“ (respondentka 5, Mratín)

Tabulka 6 : Počet občanských sdružení v obcích Bašť a Mratín

občanské sdružení v obci	Bašť	Mratín
počet sdružení celkem	8	15
z toho vzniklá po roce 2004	7	7
z toho zaměřená na dětské aktivity	3	5

Zdroj: Administrativní registr ekonomických subjektů

Klíčová role byla dále přisuzována i občanským sdružením (dále OS), které využívají veřejného prostoru v obci k různým typům volnočasových aktivit. Taková OS mohou přispět mimo jiné i k vybudování nebo zlepšení veřejných prostorů a podílet se na celkovém rozvoji obce. Jejich aktivní růst v suburbánních oblastech je přisuzován novým rezidentům, kteří se vyznačují vyšší aktivitou a přispívají k oživení veřejného života (Puldová, Novák 2008). Zvýšenou četnost OS je možné sledovat i ve sledovaných oblastech (tabulka 6). Obzvláště v obci Bašť je z počtu sdružení vzniklých po roce 2004 patrné, že společenský život v obci se začal rozvíjet až v posledních letech. Z celkového počtu OS tři sdružení nabízí aktivity pro rodiny s dětmi. Nejvýznamnější z nich je sdružení Bašť se baví, které vzniklo v roce 2009. Pro jejich potřeby bylo vybudováno centrum Pohoda, kde mohou zájemci realizovat nabízené společenské programy: různé vzdělávací kurzy, sportovní a další zájmové kroužky pro všechny věkové kategorie obyvatel. Zároveň se společně s obcí nejvíce podílí na pořádání různých společenských akcí v obci. Využívají posezení v restauraci Bašť, jeho parkového okolí k pořádání dětského sportovního dne. V obci Mratín je počet sdružení nepatrně vyšší než v Bašti. Z celkového počtu jich pět z nich nabízí aktivity pro děti. Patrně nejvýznamnější je tradiční místní Sokol, který nabízí hlavně různé sportovní aktivity. Pro dětské aktivity jsou uvedeny různé druhy cvičení, taneční kroužky, florbal. Sokol se značně podílí na společenských akcích v obci (zejména sportovních) k nimž využívá prostoru venkovního hřiště před Sokolem nebo fotbalového hřiště a jeho okolí. Významnou roli má i OS Agentura pro Mratín z roku 2007, která se také značně podílí na společenských akcích v obci.

Z uskutečněných rozhovorů nebyl zaznamenán výraznější zájem respondentek o využití nabízených programů. V obci Bašť z dotazovaných nikdo nebyl členem žádného z existujících sdružení. Některé respondentky se staršími dětmi uváděly, že OS Bašť se baví nabízí aktivity spíše pro malé děti. Naopak ženy s malými dětmi prozatím neměly potřebu přihlásit děti do nějakého sdružení. Jeden z možných argumentů nevyužívání OS byl: *„Nejsme členy a zatím ani neplánuju. Není na to moc času. Já ani nevím, jaká sdružení tady jsou“* (respondentka 6, Bašť) V obci Mratín byla využívanost OS v porovnání s Baští o něco intenzivnější. Z obsahu několika rozhovorů bylo zjištěno, že prvotní kontakt žen s dětmi může být nejen přes aktivity jejich dětí, ale i přes jejich zájmové aktivity. Jak uvedla jedna z respondentek: *„Děti jsou členy Sokola, já ne, ale občas chodím na zumbu. Seznámila jsem se tam i s pár maminkami, s kterými se občas někde potkáme.“* (respondentka 6, Mratín)

Důležitá funkce je přisuzována školským zařízením a dalším dětským centrům nabízející hlídání dětí a volnočasové aktivity dětí, které mohou také značně přispět ke snadnější integraci mezi starousedlíky a novousedlíky (Špačková, Ouředníček 2011). Důležitost přítomnosti škol se potvrdila i ve sledovaných obcích: *„Poslední dobou se tu s pár rodiči začínáme více poznávat. Nedávno jsme šli s manželem na procházku a skoro každou chvíli jsem se s někým zdravila. Manžel z toho byl hrozně překvapený. Je to hned příjemnější, líbí se mi tady, už bych odtud nechtěla pryč.“* (respondentka 8, Mratín). Neexistence školního zařízení v obcích představuje jednu z příčin navazování sociálních vazeb mimo obec.

Jeden z možných způsobů, který umožňuje překonat fyzické i sociální vzdálenosti mezi obyvateli, je pořádání společenských akcí různého typu. (Špačková, Ouředníček 2011). Společenské akce pořádané ve veřejných prostorech mohou značně přispět k rozvoji a transformaci veřejného prostoru (Čermáková 9). Obě obce v průběhu roku nabízejí relativně početné akce. Ke každoročně pořádaným akcím v obou obcích pro děti patří: dětské sportovní dny, pálení čarodějnic, mikulášské akce, dětské karnevaly atd., byly v průběhu rozhovorů respondentkami hodnoceny velmi pozitivně. Zájem místních obyvatel o tyto akce může podporovat vznik dalších akcí, které mohou postupně nabrat na popularitě a tradici. Lidé se o nich mohou dozvědět nejen z letáků umístěných např. na nástěnce v obci, ale i z internetových stránek, z diskusí, z místního deníku. Téměř všechny respondentky uvedly, že se v obci některé účastnily, některé uváděly pravidelně navštěvované. Dokonce i ženy, které nebyly místní uvedly, že rády na některé akce jezdí. V obci Mratín se na společenských akcích určených pro děti podílí společně s obcí občanské sdružení Agentura pro Mratín a mateřská školka. *„Společenské akce tady jsou super. Chodíme s dětmi rádi, hlavně na drakiádu na tu se těšíme“.* (respondentka 6, Mratín)

6. Závěr

V souvislosti s procesem suburbanizace převážná část použitých zdrojů poukazuje spíše na jeho negativní dopady, tedy i na zanedbávání a neexistenci veřejného prostoru (Hnilička 2005, Cílek, Baše 2005, Šilhánková 2007). Poukazují na to, že nové lokality jsou tvořeny pouze ze soukromých prostorů a lidé nemají žádné možnosti pro trávení volného času a setkávání se (Baše 2006). Cílem práce bylo zmapovat veřejné prostory ve vybraných obcích v zázemí Prahy zasažených suburbaní výstavbou a posoudit jejich význam a využití pro místní uživatele. Výsledky výzkumu byly hodnoceny na základě platnosti několika předpokladů (uvedených v úvodu), ze kterých práce vycházela.

1. Prvotně byl ve vybraných obcích v severovýchodním zázemí Prahy zasažených rezidenční výstavbou zjišťován výskyt pobytových veřejných prostorů: dětské hřiště, sportoviště, veřejná zeleň a posezení. Mapování těchto prostorů se uskutečnilo zvlášť pro starou zástavbu a zvlášť pro novou zástavbu. Z celkového počtu uvedených prostorů se jich téměř 90 % nacházelo v oblastech staré zástavby. Nejvíce byl v nových lokalitách zjištěn výskyt dětských hřišť. Je tedy zřejmé, že vybavenost nových lokalit veřejnými prostory je méně četná. Přesto nelze tvrdit, že jejich okolní prostředí je zanedbáváno, a že noví rezidenti nemají v obci žádné možnosti pro volnočasové aktivity. Na základě pozorování bylo zjištěno, že velká část veřejných prostorů v oblastech staré zástavby byla nově vybudovaná nebo byla zrekonstruovaná teprve nedávno (v některých rekonstrukce zrovna probíhala). Z pohledu veřejných prostorů lze tak příchod nových rezidentů vnímat spíše pozitivně, neboť výzkum v obcích prokázal, že mají značný podíl na jejich rozvoji a znovuoživení. V některých obcích se potvrdila myšlenka Ouředníčka a Temelové (2008), že ne vždy je v nové lokalitě potřeba vybudovat nový veřejný prostor, ale mohou postačit ty stávající.

Z celkového počtu přítomných prostorů se v obcích nejvíce nacházely možnosti posezení. Z toho ale většina představovala posezení na venkovních zahrádkách místních restaurací, spadající do poloveřejného sektoru. Největší rozvoj byl zjištěn v případě sportovišť, jejichž rozvoj dokazovala řada rozmanitých sportovních areálů. Nejhojnější počet veřejných prostorů a široký výběr prostorů pro volnočasové aktivity byl v rámci zkoumaného mikroregionu zjištěn v obci Zeleneč, která byla ze zkoumaných obcí zároveň zařazena i mezi obce s nejkvalitnější vybaveností veřejných prostorů.

2. Výzkum významu a využití veřejných prostorů se uskutečnil formou řízených rozhovorů v obcích Bašť a Mratín. Z rozhovorů i z vlastního pozorování bylo zjištěno,

že veřejné prostory jsou relativně využívány. Při vzájemném porovnání obcí se, v případě některých veřejných prostorů, prokázala rozdílná intenzita jejich využívání. Jeden z důvodů ne/využívání veřejných prostorů v obcích byl odlišný charakter jejich prostorového rozmístění v rámci obce. Právě tento faktor představoval hlavní kritérium výběru těchto obcí.

3. Z několika rozhovorů v obci Mratín se potvrdilo, že multifunkční areál je využíván ženami ze staré i nové zástavby a umožňuje tak jejich vzájemná setkávání. Naopak ženy v obci Bašť častěji uváděly, že ve veřejných prostorech málokdy někoho potkávají. Důvodem méně četné návštěvnosti veřejných prostorů v obci Bašť byla jejich velká vzdálenost od místa bydliště nebo nezájem prostory navštěvovat. Výraznější využitelnost prostorů v Mratíně byla patrná už z pouhého pozorování. Zatímco v okolí sportovního areálu bylo poměrně živo, některé prostory v obci Bašť byly během dne pusté. Z výsledků výzkumu lze uvést, že dobré umístění veřejného prostoru může přispět k jeho využitelnosti.

Podstatou dobré dostupnosti veřejného prostoru je vhodná infrastruktura, která se u respondentek projevila jako jeden z možných faktorů ovlivňující veřejný život v obci. Nepřítomnost chodníku byla zejména pro ženy s kočárky v Bašti faktorem, který znepříjemňoval uživatelkám jeho využívání, proto se omezuje jeho návštěvnost na minimum. V obci Mratín přítomnost chodníků chyběla také, ale neprojevila se jako bariéra, která by znepříjemňovala návštěvu nějaké části obce.

Odlišné fyzické rozmístění veřejných prostorů v rámci obce vytvořilo předpoklad nejen v intenzitě využívání, ale i následným vznikům sociálních kontaktů, které v něm mohou společným využíváním nastat. Z uskutečněných rozhovorů se menší fyzické bariéry v obci Bašť podle očekávání promítly i do slabší intenzity sociálních kontaktů mezi novousedlíky a starousedlíky. Z obsahu rozhovorů v obci Bašť vyplynulo, že novousedlíci a starousedlíci se téměř nedostávají do styku. Zároveň některé ženy v Mratíně uvedly známosti i v oblasti starousedlíků.

Významným předpokladem pro navazování kontaktů u sledované skupiny byla přítomnost dětí. I když některé ženy v obou obcích uvedly, že návštěvou dětského hřiště navázaly nezávazný rozhovor, tak nevedl k výraznějším známostem. Ačkoli se předpokládal výrazný vliv občanských sdružení, jejich každodenní nabízené volnočasové aktivity nebyly v případě oslovených respondentek příliš využívány. Mnohem více ženy uváděly návštěvu některé ze společenských akcí pořádaných v obci.

Na základě uskutečněných rozhovorů je možné potvrdit, že veřejné prostory v suburbánních oblastech jsou přítomny a využívány, a pro některé uživatele mohou být i nenahraditelné. Jsou významným místem nejen každodenních volnočasových aktivit, ale jejich existence umožňuje uskutečnit různé společenské akce, které jsou podstatné pro vznik prvotních sociálních kontaktů mezi obyvateli. Na základě zjištěných poznatků z rozhovorů se domnívám, že veřejné prostory v obci Mratín jsou, vzhledem k jejich fyzickému uspořádání v rámci obce mnohem více předurčeny k rozvoji a vitalitě než veřejné prostory v Bašti. Na druhou stranu některé výzkumy ukazují, že zlepšení infrastruktury a další občanské vybavenosti obce mohou postupně s časem tyto překážky odbourávat (Puldová, Novák 2008). Obě obce začaly proměňovat svoje fyzické i sociální prostředí (díky příchodu nových rezidentů) teprve nedávno, a lze tedy předpokládat, že veřejné prostory i vzájemné kontakty uživatelů v nich navázaných jsou teprve v počátku vývoje. Do budoucna by bylo jistě zajímavé tyto obce znovu navštívit a zjistit, zda s časem zlepšila nejen vybavenost veřejných prostorů, ale zda společná návštěvnost napomáhá vzniku intenzivnějších sociálních vazeb.

Seznam použité literatury

AMBROŽOVÁ, Z. (2010): Veřejné prostory malých měst – teoretická východiska. Urbanismus a územní rozvoj, XIII, č.6, s. 14-20.

Baše, M. (2006): Sídla a stavby na venkově. ČVUT, Praha, 80 s.

CÍLEK, V., BAŠE, M. (2005): Suburbanizace pražského okolí. Dopady na sociální prostředí a krajinu.
<http://www.vesteckazvonicka.cz/files/active/0/Suburbanizace%20pra%C5%BESk%C3%A9ho%20okol%C3%AD..pdf>

ČERMÁKOVÁ, E. (2009): Veřejné prostory jako kulturní a sociální platforma města. Disertační práce. Ústav teorie fakulty architektury, Vysoké učení technické, Brno, 157 s.

ERBEL, J. (2008): Veřejný prostor. <http://www.monumenttotransformation.org/atlas-transformace/html/v/verejny-prostor/1-verejny-prostor.html>

GALČANOVÁ, L., VACKOVÁ, B. (2008): Rezidenční suburbanizace v postkomunistické České republice, její kořeny, tradice a současnost. Případová studie brněnských suburbií. Ivris Working Papers 08/02, Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti, Fakulta sociálních studií Masarykovy Univerzity, 23 s.
http://ivris.fss.muni.cz/papers/pdfs/ivrisp002_galcanova_vackova_rezidenzni_suburbanizace.pdf

GEHL, J. (2000): Život mezi budovami. Užívání veřejných prostranství. Nadace Partnerství, Brno, 202 s.

GEHL, J., GEMZØE L. (2002): Nové městské prostory. Era, Praha, 263 s.

HNILIČKA, P. (2005): Sídlní kaše. Otázky k suburbánní výstavbě kolonií rodinných domů. Era, Brno, 131 s.

JACOBSONOVÁ, J. (1975): Smrt a život amerických velkoměst, Odeon, Praha 269 s.

JACKSON, J. (2002): Urban sprawl. Urbanismus a územní rozvoj, V, č.6, s. 21-28.

KOUTNÝ, J. (2003): Kultivace veřejných prostorů. In: Šilhánková, V. (eds): Veřejné prostory a život města. Sborník příspěvků konference, Brno 24. října 2002. Vysoké učení technické, Brno, 63 s.

KOUTNÝ, J. (2004): Moderní urbanistická koncepce. Vývoj urbanistických koncepcí. Ústav územního rozvoje, Brno, 14 s.

KRYKORKOVÁ, Z. (2009): Veřejné prostranství. Součást kvalitního života. In: Veřejná prostranství. Veřejné prostory, sídlní zeleň, krajina v územním plánování. Sborník ze semináře AUÚP, Františkovy Lázně 17.-18.4.2008. s.23-25.

MELIK, R. V. (2008): Changing public space. The recent redevelopment of Dutch city squares. Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap, Utrecht, 232 s.

NAWRATH, M. (2009): Klíčové faktory pro úspěšné zapojení veřejnosrti do plánování veřejných prostranství. In: Veřejná prostranství. Veřejné prostory, sídelní zeleň, krajina v územním plánování. Sborník ze semináře AUÚP, Františkovy Lázně 17.-18.4.2008. s.35-39.

MUSIL, J. Sociologie bydlení. Svoboda, Praha, 303 s.

OUŘEDNÍČEK, M. (2002): Suburbanizace v kontextu urbanizačního procesu. In: Sýkora, L. (eds): Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky. Ústav pro ekopolitiku, o.p.s., Praha, s. 39-54.

OUŘEDNÍČEK, M. (2003): Suburbanizace Prahy. Sociologický časopis, 39, č. 2, s. 235-253.

OUŘEDNÍČEK, M., PULDOVÁ, P. (2006): Změny sociálního prostředí v zázemí Prahy jako důsledek procesu suburbanizace. In: Ouředníček, M (eds): Sociální geografie pražského městského regionu. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 128-142.

OUŘEDNÍČEK, M., POSOVÁ, D. (2006): Suburbánní bydlení v Pražském městském regionu. Etapy vývoje a prostorové rozmístění. In: Ouředníček, M (eds): Sociální geografie Prahy. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 96-113.

OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J. (2009): Fyzické prostředí v nových suburbánních lokalitách. Dostupné na: http://suburbanizace.cz/analyzy_02_setreni_vysledky_voleb.htm

PULDOVÁ, P., NOVÁK J. (2008): Suburbanizace a sociální prostředí. In: Ouředníček, M. (eds): Suburbanizace.cz. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje a Urbánní a regionální laboratoř, Praha, s. 40-53.

POTOČNÝ, T. (2006): Lidé na okraji. Případová studie satelitního městečka. Ivris Working Papers 06/01, Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti, Fakulta sociálních studií Masarykovy Univerzity, 47
s.http://ivris.fss.muni.cz/papers/pdfs/ivriswp001_potocny_lide_na_okraji.pdf

PUCHER, J. (2002): Suburbanizace příměstských oblastí a doprava: mezinárodní srovnání. In: Sýkora, L. (eds): Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky, Ústav pro ekopolitiku, o.p.s., Praha, s. 101-122.

PUTNAM, R. (2000): Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community. Simon and Schuster, New York, 541 s.

SÝKORA, L. (2002): Suburbanizace a její důsledky: výzva pro výzkum, usměrňování rozvoje území a společenskou angažovanost. In: Sýkora, L. (eds): Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky, Ústav pro ekopolitiku, o.p.s., Praha, s. 9-19.

SÝKORA, L. (2003): Suburbanizace a její společenské důsledky. Sociologický časopis, 39, č. 2, s. 217-233.

ŠPAČKOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M. (2011) Spinning the web. New social contacts of Prague's suburbanites. Cities, doi: 10.1016/j.cities.2011.09.002.

ŠILHÁNKOVÁ, V. (2003a): Veřejné prostory v územně plánovacím procesu. Vysoké učení technické, Brno, 144 s.

ŠILHÁNKOVÁ, V. (2003b): Veřejné prostory a život města. Sborník příspěvků konference, Brno 24. října 2002. Vysoké učení technické, Brno, 63 s.

TEMELOVÁ, J. (2008): Suburbanizace a fyzické prostředí. In: Ouředníček, M. (eds): Suburbanizace.cz. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje a Urbánní a regionální laboratoř, Praha, s. 30-37.

TEMELOVÁ, J., OUŘEDNÍČEK, M. (2008): Suburbanizace. Nikoli nutně negativní jev. Dostupné na: <http://www.stavebni-forum.cz/cs/article/11040/suburbanizace-nikoli-nutne-negativni-jev/>

TEPLÁ, M. (2007): Společenská hodnota veřejného prostranství. Bakalářská práce. Katedra sociologie, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita, Brno, 49 s.

SUSOVÁ, K. (2009): Vliv internetu na komunitní život v suburbích. Diplomová práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta UK, Praha, 101 s.

VYHNÁNKOVÁ, M. (2009): Nové rezidenční lokality v Praze a jejich veřejné prostory. Diplomová práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta UK, Praha, 100 s.

Elektronické zdroje

Administrativní registr ekonomických subjektů. Dostupné na:

<http://www.info.mfcr.cz/ares/ares.html.cz> [26.5. 2012]

Bašť se baví. Dostupné na: <http://www.bast-se-bavi.cz/pohoda-centrum-pro-rodinu/> [26.5. 2012]

Český statistický úřad: Databáze demografických údajů za obce ČR: Územní změny, počty obyvatel, narození, zemřelí, stěhování 1971-2011. Dostupné na: http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm [26.5. 2012]

informační portál občanů a přátel Mratín. Dostupné na: <http://www.mratin.info/sdruzeni.asp> [26.5. 2012]

oficiální internetové stránky Obec Bašť. Dostupné na: <http://www.obecbast.cz> [26.5. 2012]

oficiální internetové stránky Obec Mratín. Dostupné na: <http://www.obcecr.cz/mratin> [26.5. 2012]

oficiální internetové stránky Obec Zeleneč. Dostupné na: <http://http://www.zelenec.cz> [26.5. 2012]

oficiální internetové stránky Zdiby. Dostupné na: <http://www.obeczdiby.cz/> [26.5. 2012]

Mapy.cz: Dostupné na: <http://mapy.cz> [26.5. 2012]

Přílohy

Příloha 1:

Struktura řízeného rozhovoru (základní otázky)

1. Jak byste zhodnotila veřejné prostory v obci?

- jejich kvalita, klady a zápory
- co byste chtěla změnit

2. Využíváte veřejné prostory v obci?

- pokud ano jaké
- pokud ne proč

3. Jak vnímáte dostupnost veřejných prostorů z Vašeho domu?

- omezuje Vás to nějak, pokud ano jak

4. Máte zájem navazovat kontakty s lidmi ve Vašem okolí?

- pokud ne proč

5. Navázala jste někdy s někým kontakt ?

- s kým, kde, jakého charakteru

6. Jste členkou nějakého místního občanského spolku

- využíváte jejich nabídek pro volnočasové aktivity

7. Máte zájem o společenské akce v obci?

- účastníte se jich

Příloha 2:

Seřazené obce v severovýchodním zázemí Prahy podle hrubé míry migračního salda a migračního přírůstek za období 2001-2011

pořadí	Název obce	Hmms	Migrační přírůstek	pořadí	Název obce	Hmms	Migrační přírůstek
1	Jenštejn	103,51	707	26	Lhota	29,25	118
2	Nová Ves	92,56	414	27	Větrušice	26,52	129
3	Svémyslice	92,32	201	28	Kostelní Hlavno	25,76	120
4	Bašť	85,92	900	29	Radonice	24,76	179
5	Zdiby	74,67	1488	30	Záryby	22,17	185
6	Horoušany	73,00	491	31	Lázně Toušeň	20,94	257
7	Šestajovice	72,64	1568	32	Veleň	20,91	196
8	Nehvizdy	71,63	1052	33	Křenek	20,74	52
9	Předboj	70,52	344	34	Hlavenec	19,58	75
10	Hovorčovice	63,00	991	35	Sedlec	19,38	46
11	Zeleneč	61,21	1355	36	Klíčany	19,08	71
12	Mratín	57,26	527	37	Panenské Břežany	18,90	112
13	Bořanovice	53,45	330	38	Vodochody	17,46	94
14	Jirny	44,80	864	39	Odolná Voda	16,59	884
15	Přezletice	41,33	410	40	Brandýs nad Labem	11,68	2079
16	Mochov	38,44	449	41	Čelákovice	11,45	1353
17	Líbeznice	37,90	687	42	Sudovo Hlavno	11,05	53
18	Dřevčice	37,61	236	43	Dřísy	10,42	91
19	Měšice	36,96	517	44	Máslovice	9,18	29
20	Husinec	36,55	419	45	Veliká Ves	9,13	26
21	Zlonín	36,51	101	46	Konětopy	7,46	23
22	Káraný	34,98	209	47	Podolanka	7,15	40
23	Nový Vestec	34,93	128	48	Brázdim	7,05	48
24	Zápy	31,98	247	49	Sluhy	4,86	35
25	Klecany	30,04	785	50	Vyšehořovice	1,44	10

Zdroj: Databáze demografických údajů za obce ČR, CSÚ, 2001-2011

Příloha 3:

Zmapované veřejné prostory za jednotlivé obce ve staré zástavbě, v nové zástavbě a

Veřejný prostor	Dětské hřiště			Sportoviště			Veřejná zeleň			Posezení			Celkem		
	s.z.	n.z.	c.	s.z.	n.z.	c.	s.z.	n.z.	c.	s.z.	n.z.	c.	s.z.	n.z.	c.
Název obce															
Jenštejn	2	1	3	2	0	2	2	0	2	1	0	1	7	1	8
Bašť	1	1	2	2	0	2	3	0	3	5	1	6	11	2	13
Svémyslice	0	1	1	0	1	1	1	0	1	1	0	1	2	2	4
Šestajovice	2	0	2	1	0	1	2	1	3	2	0	2	7	1	8
Zdiby	2	0	2	2	0	2	2	2	4	3	1	4	9	3	12
Nová Ves	1	0	1	2	0	2	1	0	1	3	0	3	7	0	7
Horoušany	2	0	2	0	0	0	2	0	2	3	0	3	7	0	7
Nehvizdy	1	2	3	4	0	4	2	1	3	2	0	2	9	3	12
Předboj	1	0	1	3	0	3	1	0	1	2	0	2	7	0	7
Hovorčovice	3	0	3	4	0	4	2	1	3	3	1	4	12	2	14
Zeleneč	1	2	3	7	1	8	3	2	5	3	1	4	14	6	20
Mratín	1	1	2	3	0	3	2	0	2	3	0	3	9	1	10
Bořanovice	1	0	1	1	0	1	2	0	2	1	0	1	5	0	5
Jirny	1	0	1	4	0	4	1	0	1	4	0	4	10	0	10
Mochov	1	0	1	2	0	2	1	0	1	2	0	2	6	0	6
Měšice	1	0	1	3	0	3	2	0	2	3	0	3	9	0	9
Líbeznice	1	0	1	3	0	3	2	0	2	4	0	4	10	0	10
Husinec	2	1	3	3	0	3	3	1	4	5	0	5	13	2	15
Přezletice	1	0	1	2	0	2	1	0	1	1	0	1	5	0	5
Dřevčice	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	4	0	4
Celkem	26	9	35	49	2	51	36	8	44	52	4	56	163	23	186

Zdroj: vlastní šetření

Poznámka: s.z. = stará zástavba, n.z. = nová zástavba, c. = celkem

Příloha 4:

Zámecký park a jeho okolí v Měšicích

Zdroj: autor

Příloha 5: Tomovy parky, příklady dětský hřišť
Dětské hřiště, Zdiby

Zdroj: autor

Dětské hřiště, Mratín

Zdroj: autor

Příloha 6: Příklady veřejných prostorů v nové zástavbě

Veřejná zeleň a posezení v nová zástavbě
Hovorčovice

Zdroj: autor

Veřejné posezení v nové zástavbě
Zdiby

Zdroj: autor

Fotografie 7: Příklady neudržovaných a nových veřejných prostorů ve staré zástavbě

Fotbalové hřiště a nově vybudované dětské herní prvky, Jenštejn

Zdroj: autor

Neudržované dětské hřiště, Bořanovice

Zdroj: autor

Nové víceúčelové hřiště v Bašti

Zdroj: autor